

OSLO SPEILET

Osloskolen møter **befolkningsvekst** med **rekordutbygging**

14 000 flere **Osloborgere** i 2011

Landbakgrunn og husholdningsstørrelse

Oslo – en **segregert by**?

Innholdsfortegnelse

Innledning og leder	S . 5
Osloskolen møter befolkningsvekst med rekordutbygging	S . 6
14 000 flere Osloborgere i 2011	S . 14
Landbakgrunn og husholdningsstørrelse	S . 20
Oslo – en segregert by ?	S . 30

Forsidebilde: Ørjan Krogh Hansen

OSLOSPEILET ble utgitt første gang i 1991, og har siden kommet ut tre til seks ganger årlig. Oslospeilet inneholder artikler om ulike sider ved byens utvikling, særlig innen områdene demografi og sosioøkonomi.

Magasinet utgis av Oslo kommunes utviklings- og kompetanseetat, ved avdeling for statistikk, analyse og datavarehus.

Ansvarlig redaktør: Etatsdirektør Gerd Robsahm Kjørven
Redaktør: Seniorrådgiver Pål Holmen

OSLOSPEILET

Det er ventet at Osloskolen vil få omkring 17 600 flere elever de neste ti årene. Dette skaper enorme utfordringer, veksten tilsvarer over 600 fulle klasserom og innebærer et behov for over 1 500 flere lærere.

Den kraftige veksten i elevtallet er et resultat av svært høye fødselstall og at barnefamilienes tilbøyelighet til å flytte ut av byen har blitt redusert. For de nærmeste årene vil den mest umiddelbare effekten av dette vise seg i barneskolen, mens det på litt lengre sikt vil være behov for en omfattende kapasitetsutvidelse både i ungdomstrinnet og i den videregående skolen.

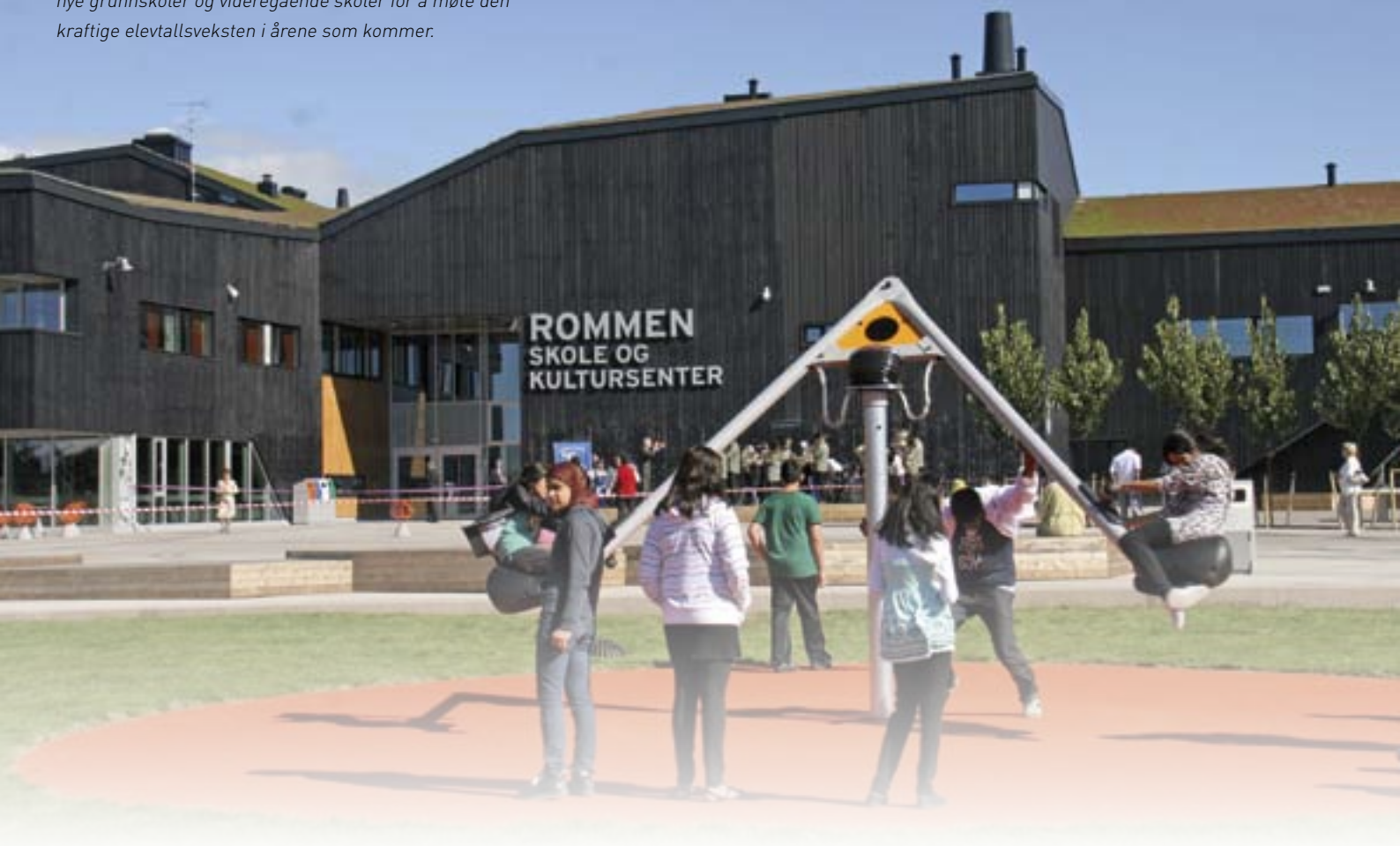
Skolen er ingen pølsefabrikk

Helga Hjetland

I den neste tiårsperioden er det planlagt 50 byggeprosjekter over hele byen, og det forventes en investering i størrelsesorden 20–25 milliarder kroner. I tillegg til å øke kapasitetsutvidelsen gjennom å utvide og bygge nye skolebygg, er det lagt planer for optimal utnyttelse og omdisponering av kapasiteten i allerede eksisterende bygningsmasse. En lang rekke tiltak er allerede under ferdigstilling, og flere vil komme i nær fremtid. Det er en kabal som må legges, noe som krever sirlig planlegging og kreative løsninger.

Rommen skole ble åpnet i 2010 og må følges av mange nye grunnskoler og videregående skoler for å møte den kraftige elevtallsveksten i årene som kommer.

Osloskolen møter befolkningsvekst med rekordutbygging

Osloskolen får omkring 17 600 flere elever de neste ti årene. Dette er den sterkeste befolkningsveksten siden 2. verdenskrig og betyr enorme utfordringer. Veksten tilsvarer over 600 fulle klasserom, og det vil være behov for over 1500 flere lærere. Skolebehovsplanen, som ble vedtatt av Oslo bystyre i desember 2011, beskriver kapasitetsbehovet basert på analyser av elevtallsprognoser og utredninger av muligheter. Planen omfatter over 50 byggeprosjekter i perioden 2012–2022 i tillegg til tidligere vedtatt utbygging. Veksten i elevtallet er en stor utfordring, men gir samtidig Osloskolen en unik mulighet til å fornye og forsterke kvaliteten både i grunnskolen og i videregående opplæring.

Elevtallsvekst på over 22 prosent

Antall elever i Osloskolen i skoleåret 2011/2012 er omlag 78 500; 62 700 i grunnskolen og 15 800 i videregående skole og voksenopplæring. Utdanningsetaten har 12 700 fast ansatte, og undervisningen er fordelt på 170 læresteder.

Den samlede elevtallsøkningen på 17 600 i perioden 2011 til 2022, 14 200 i grunnskolen og 3 400 i videregående skole, tilsvarer en vekst på over 22 prosent. Veksten er høyere enn tidligere anslag og kommer raskere. Dette stiller store krav til høy kapasitetsutnyttelse og omfattende utbygginger og investeringer i nye skoler de neste ti årene.

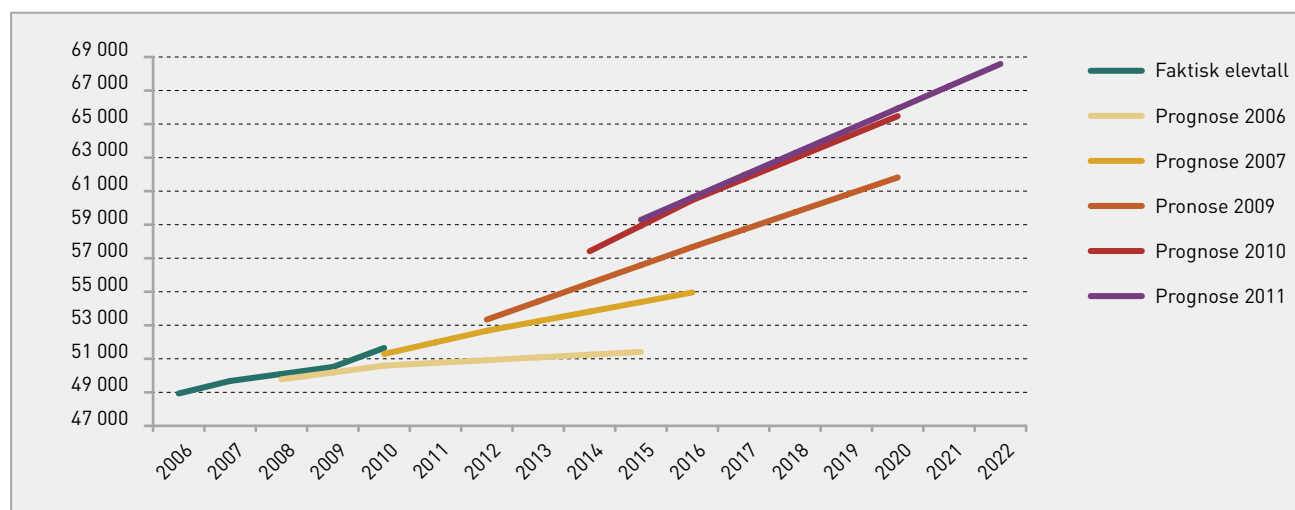
Barneskolebehovet kommer først

Elevtallsveksten fordeler seg likt i nesten alle deler av byen, men det er sentrum og sentrumsnære områder som har den største økningen. Både barne- og ungdomsskoler og videregående skoler trenger økt kapasitet, men det er barneskolebehovet som er størst de nærmeste årene. Her sprenges eksisterende kapasitet tidlig i planperioden, og økning i elevkapasitet og fremdrift for nye skoleplasser må prioriteres. Dette er nødvendig for i tide og innenfor mulige økonomiske rammer å kunne tilby alle barn skoleplass i henhold til kravene i opplæringsloven.

Investeringer i skolebygg på 20–25 milliarder

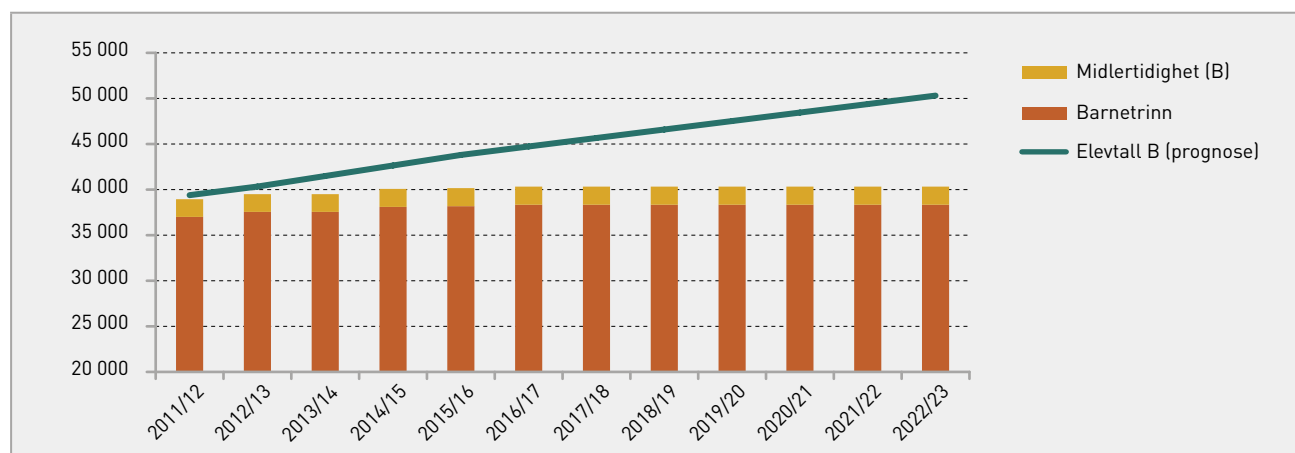
For å møte behovet for flere elevplasser, må det gjøres store endringer i dagens skolestruktur. I skolebehovsplan 2012–2022 planlegges 50 byggeprosjekter over hele byen, både for grunnskoler, videregående skoler og voksenopplæringen. Det forventes en investering på 20–25 milliarder kroner i planperioden. I tillegg kommer en rekke tidligere vedtatte byggeprosjekter, slik at planlagt netto kapasitetsøkning frem til 2022 er på 18 100 plasser i grunnskolen og 2 800 plasser i videregående skole.

På grunn av blant annet årskullsvariasjoner og skolebytter i løpet av året, er det ikke realistisk å legge

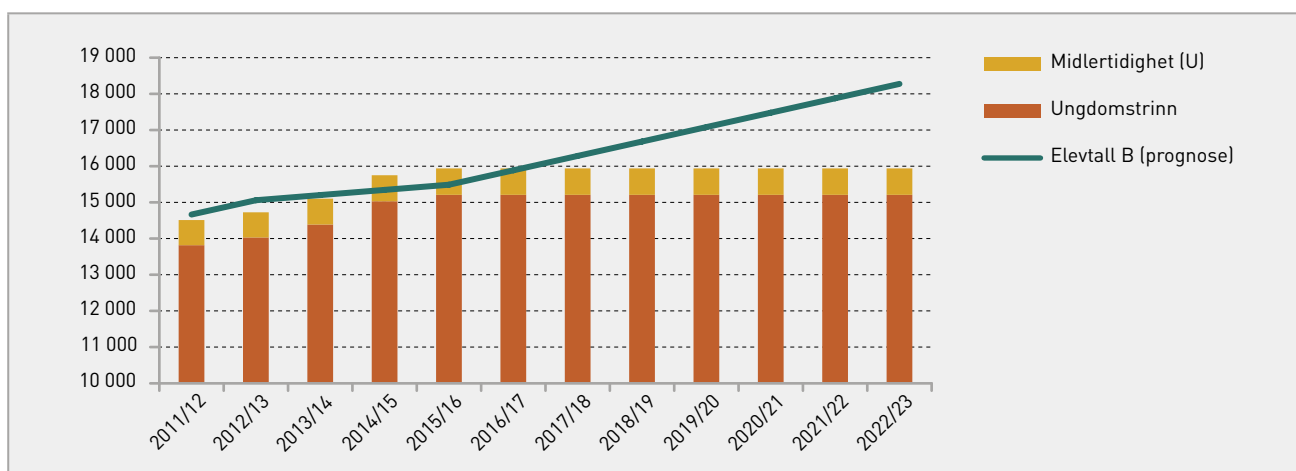

Figur 1: Elevtallsprognoser 2006–2011

Fra 2006 til 2011 har elevtallsprognosene steget kraftig. De to siste prognosene er nær sammenfallende på byomfattende nivå, noe som kan reflektere at byomfattende prognoser er mer presise enn før. På områdenivå er det større usikkerhet.

Figur 2: Kapasitet og behov på barnetrinnet, hele Oslo, før foreslåtte tiltak

Figur 3: Kapasitet og behov på ungdomstrinnet, hele Oslo, før foreslåtte tiltak

Det er et stort behov for elevplasser på barnetrinnet helt fra starten av planperioden, mens behovet kommer litt senere på ungdomstrinnet. Midlertidige løsninger møter behovet til permanente nybygg og utvidelser kommer på plass.

opp til høyere oppfyltingsgrad ved grunnskolene enn gjennomsnittlig 80 – 90 prosent. Med denne oppfyltingen kan de foreslåtte endringene gi plass til om lag 15 400 grunnskoleelever. For videregående skole planlegges det for 94,5 prosent oppfylting. Den planlagte kapasitetsøkningen vil da gi plass til 2 650 elever og det vil mot slutten av planperioden være behov for ytterligere 800 plasser utover de foreslåtte 2 800.

Hvordan sikre at alle elever skal få en skoleplass?

Skoletilbudene skal dimensjoneres etter forventet elevtallsøkning og målsetning om god utnyttelse av skoleanleggenes elevkapasitet. Permanente kapasitetsbehov bør dekkes ved permanente løsninger, det vil si at midlertidige bygg ønskes unngått.

Følgende strategiske grep legger grunnlaget for skolebehovsplan 2012–2022, og dermed for skoleutbyggingen i Oslo kommune de neste ti årene (i prioritert rekkefølge):

1. Utnyttelse av kapasitet i eksisterende skoleanlegg.
2. Erverv av tomter for bygging av nye skoler.
3. Utvidelse av eksisterende skolebygg.
4. Omdisponering av eksisterende skoleanlegg (fra videregående skole til grunnskole og fra 1–10 til 1–7 skole), der utvidelser og tomteerverv ikke gir tilfredsstillende løsninger, for å sikre skoleplasser for de minste barna i nærheten av der de bor i tråd med nærskoleprinsippet.

Utnyttelse av eksisterende kapasitet

Det er nødvendig å utnytte potensialet og kapasiteten så langt det er mulig i eksisterende bygningsmasse. Høy oppfyltingsgrad er nødvendig for å skaffe plass til alle elevene inntil nye skoleanlegg kan ferdigstilles. En økning på fem prosentpoeng av gjennomsnittlig oppfyltingsgrad i grunnskolen gir flere tusen elevplasser og tilsvarer utbygging av 5 nye skoleanlegg til 2–3 mrd. kroner. Utdanningsetaten skal planlegge for en oppfyltingsgrad på 85 prosent i barneskoler og 90 prosent i ungdomsskoler.

Erfaringene tilsier at det ikke bør planlegges for mer enn 85 prosent oppfyltingsgrad på barnetrinnet for å kunne takle usikkerheten knyttet til årskullsvariasjoner, antall faktiske skolestartere, skolebyttesøknader og henvisningssaker. Ved høyere oppfyltingsgrad risikerer skolene å måtte ta i bruk spesialrom til klasserom og at spesialavdelinger/-grupper må flyttes eller nedlegges når skolestartere skal tilbys plass. Dette er ikke ønskelig og ikke forutsatt i den langsiktige planleggingen. Det bør være mulig å ha med en høyere oppfyltingsgrad for ungdomstrinnet, men også her representerer 90 prosent en kritisk grense på oppfyltingsgrad innenfor et større område.

Elevtallet på den enkelte skole og klassetrinn varierer, til dels betydelig fra år til år. Tidligere har fødselstallene i Oslo kommune ligget på ca 6000 per år. På få år har fødselstallene steget til flere enn 10 000 barn, og foreliggende prognoser antyder at fødselstallene vil fortsette å stige frem til rundt år 2020, da det vil flate ut på ca 11–12 000. Samtidig

har flyttemønsteret endret seg. Flere blir boende med barn lenger i Oslos indre bydeler.

Når antallet skolestartere øker radikalt, får skolene langt flere elever på de laveste trinnene enn på høyere trinn. Dette vil påvirke oppfylingsgraden ettersom halvfulle klasser på høyere årstrinn ikke kan fylles med nye førsteklassinger. I sentrumsområdene er dette spesielt markant, noe som gjør at det her planlegges for fem prosentpoeng lavere oppfylingsgrad her enn i resten av kommunen.

Oslo er en by i stor endring. Stor utbygging i noen områder fører til nye lokalsamfunn og krever nye skoler og endrede skolegrenser. I en periode med sterk vekst og endrede flyttemønstre, må skolenes

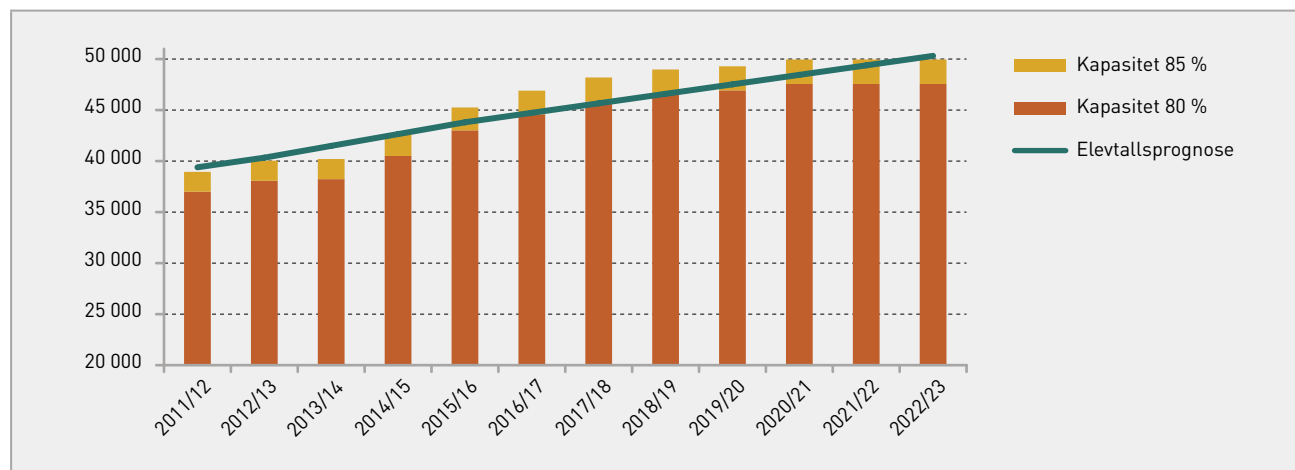
veiledende inntaksområder gjennomgås årlig for å tilpasses ny skolestruktur og utnytte eksisterende kapasitet.

Nye eiendommer – nybygg

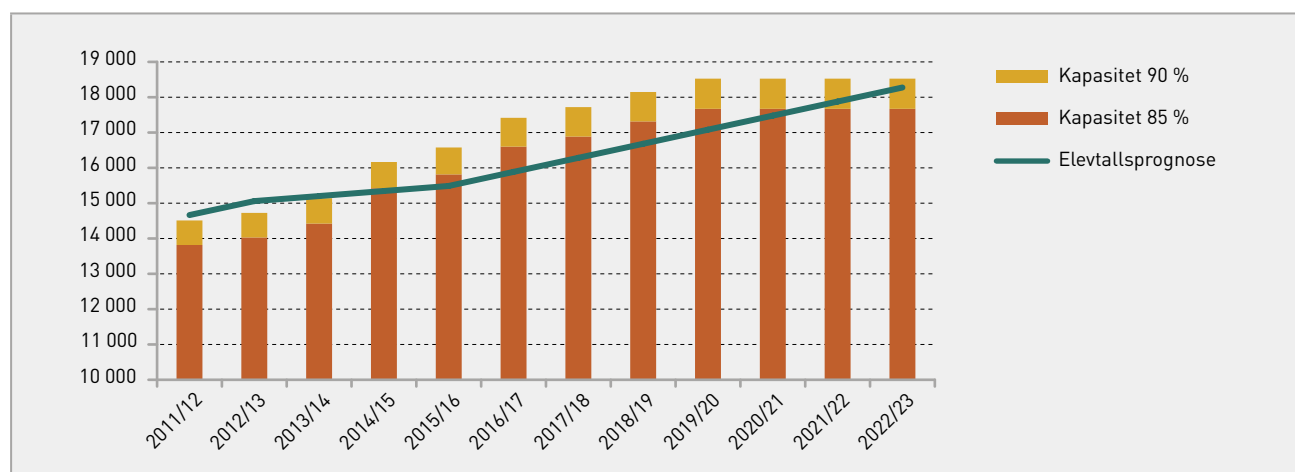
Det er utfordrende å finne tilstrekkelig store tomter til bygging av nye skoler. Utdanningsetaten er i dialog med Plan- og bygningsetaten, Eiendoms- og byfornyelsesetaten, Omsorgsbygg og Undervisningsbygg, offentlige og private aktører for å finne mulige tomter og eiendommer til erverv.

Utvidelse av eksisterende anlegg

Utvidelser av eksisterende skoleanlegg kan være en gunstig måte å øke kapasiteten på. En rekke skoler vurderes ombygget og utvidet. I tillegg til dette

Figur 4: Kapasitet og behov på barnetrinnet, hele Oslo, etter foreslåtte tiltak

Figur 5: Kapasitet og behov på ungdomstrinnet, hele Oslo, etter foreslåtte tiltak

Kapasitet og behov gitt tidligere vedtatte og igangsatte prosjekter etter foreslåtte tiltak. Oppfylingsgrad i gjennomsnitt henholdsvis 80 prosent og 85 prosent for barneskole; 85 prosent og 90 prosent for ungdomsskoler

Nybygg: Nydalen videregående skole, åpnet i 2011.

er det fortsatt mye bygningsmasse som har behov for oppgradering og som det er naturlig å vurdere i sammenheng med utbyggingsbehovet, selv om skolebehovsplanen er en kapasitetsplan og ikke en rehabiliteringsplan.

Nærskoleprinsippet og behov for omdisponering

En av strategiene er å omdisponere videregående skoler til grunnskoler, og grunnskoler med ungdomstrinn til 1.–7 trinn skoler. Hovedårsaken til omdisponeringene er nærskoleprinsippet, som gir alle barn rett til grunnskoleopplæring på sin nærskole. De minste elevene (1–7 trinn) har behov for å ha sin nærskole nærmere hjemmet; ungdomsskoleelever kan ha litt lengre skolevei mens videregående skoler er byomfattende. I områder med sterk fortetting er det vanskelig å finne tomter til nye skoler, og omdisponering blir et nødvendig grep for å få nok grunnskoleplasser i tide.

Kraftig endring av videregående utdanning i Oslo

Endringene gir mulighet til en ny struktur for videregående opplæring, utover det som handler om antall kvadratmeter og bygg. De mange endringene har også som mål å øke kvaliteten i videregående skole. Sterke fagmiljøer skal prioriteres foran spredning av mindre tilbud på flere skoler. Erfaring viser at sentrumsnære skoler, som er lett tilgjengelige via offentlig kommunikasjon og hovedsykkelveinettet, er populære.

Videregående utdanning skal styrkes og gjøres mer praksisnært gjennom samarbeid med arbeids- og næringsliv. Derfor bygges skolene i områder med tilknytning til relevant arbeids- og næringsliv, universitet og høyskoler. Dette gir mulighet for tilpasset og variert opplæring og styrker sammenhengen mellom videregående opplæring og høyere utdanning/arbeidsliv.

Skolefaglige samarbeidsavtaler gir nye muligheter

I 2013 åpner Kuben yrkesarena ved Risløkka. Yrkesarenaen skal huse Kuben videregående skole, Fagskolen i Oslo og Læringsenter for byggfag. Samlokalisering av disse funksjonene gir mulighet for livslang læring ved at elever som har tatt videregående utdanning senere kan ta fagbrev, få videreutdanning på fagskolen eller bli spesialisert gjennom ulike kurs. Kuben blir Norges største og mest moderne yrkesfaglige kompetansesenter i tett samarbeid med næringslivet. Flere konkrete samarbeidsavtaler er allerede underskrevet. Styrkingen av yrkesfag gjennom satsningen på Kuben yrkesarena skal gi fagene et løft i hele Oslo, og inspirere de unge gjennom de mange mulighetene en yrkesfaglig utdanning gir.

Nye Ullern videregående skole bygges som en del av Oslo Cancer Cluster Innovation Park. En omfattende skolefaglig samarbeidsavtale legger her til rette for samarbeid mellom skole, Radiumhospitalet sykehus, forskning og næringsliv. Elevene får mulighet til å benytte forskningsbedriftenes laboratorier og får veiledning fra doktorgradsstudenter. Fellesforelesninger skal arrangeres flere ganger årlig, i tillegg til at elevene får mulighet til utplasing, praksisplasser og lærlingplasser både ved Rikshospitalet og bedriftene tilknyttet OCCI.

Fra ungdomsskole til doktorgrad i samarbeid med Universitetet

Det samarbeides blant annet med Universitetet i Oslo om to foreslåtte nye videregående skoler; en på Hersleb med fokus på biologi og samarbeid med botanisk hage og naturhistorisk museum, og en 8.-13.-skole i Blindernområdet.

Oslo kommune har allerede to skoler for 8.-13. trinn; Fyrstikkalléen og Bjørnholt, og vil nå utvide med en byomfattende ungdoms- og videregående skole med vekt på fordypning i sentrale basisfag. Slike skoler gir økt fleksibilitet i bruk av lærernes kompetanse og styrket faglærerkompetanse på ungdomstrinnet, samt mulighet til å tilby elever med særlige interesser og større faglige utfordringer i opplæringen.

Den nye '8-13 skolen' blir et tilbud for elever som ønsker å spesialisere seg i akademiske fag på høyt nivå. I tillegg til de mulighetene en samlokalisering av ungdomsskole og videregående skole gir, vil nærheten til Universitetet i Oslo og forskningsmiljøene åpne for faglig samarbeid på akademisk nivå, forenkle forsering av skoleløpet og behov for repetisjon, samt forminske overgangen fra videregående skole til høyere utdanning.

Fokus på forskning. Samarbeid med Universitetet i Oslo vil gi mange nye muligheter for elever i Oslo-skolen. Den ene samarbeidsskolen blir bygget for 8.-13. trinn, på samme måte som Fyrstikkalléen skole, hvor disse elevene gjør kjemiforsøk.

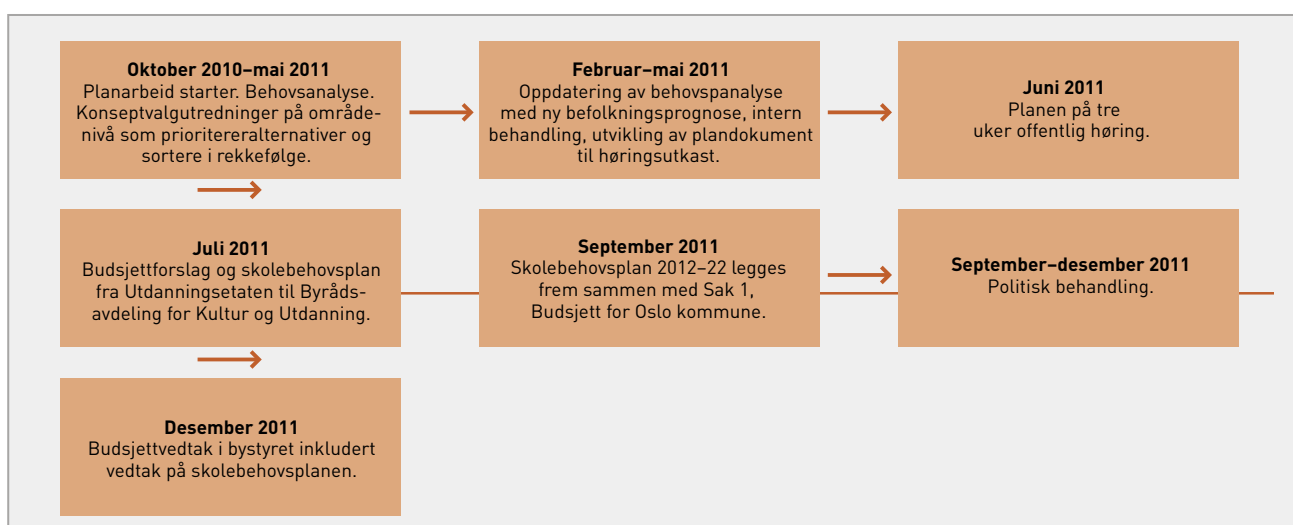

Prosjekter som ferdigstilles i 2012:

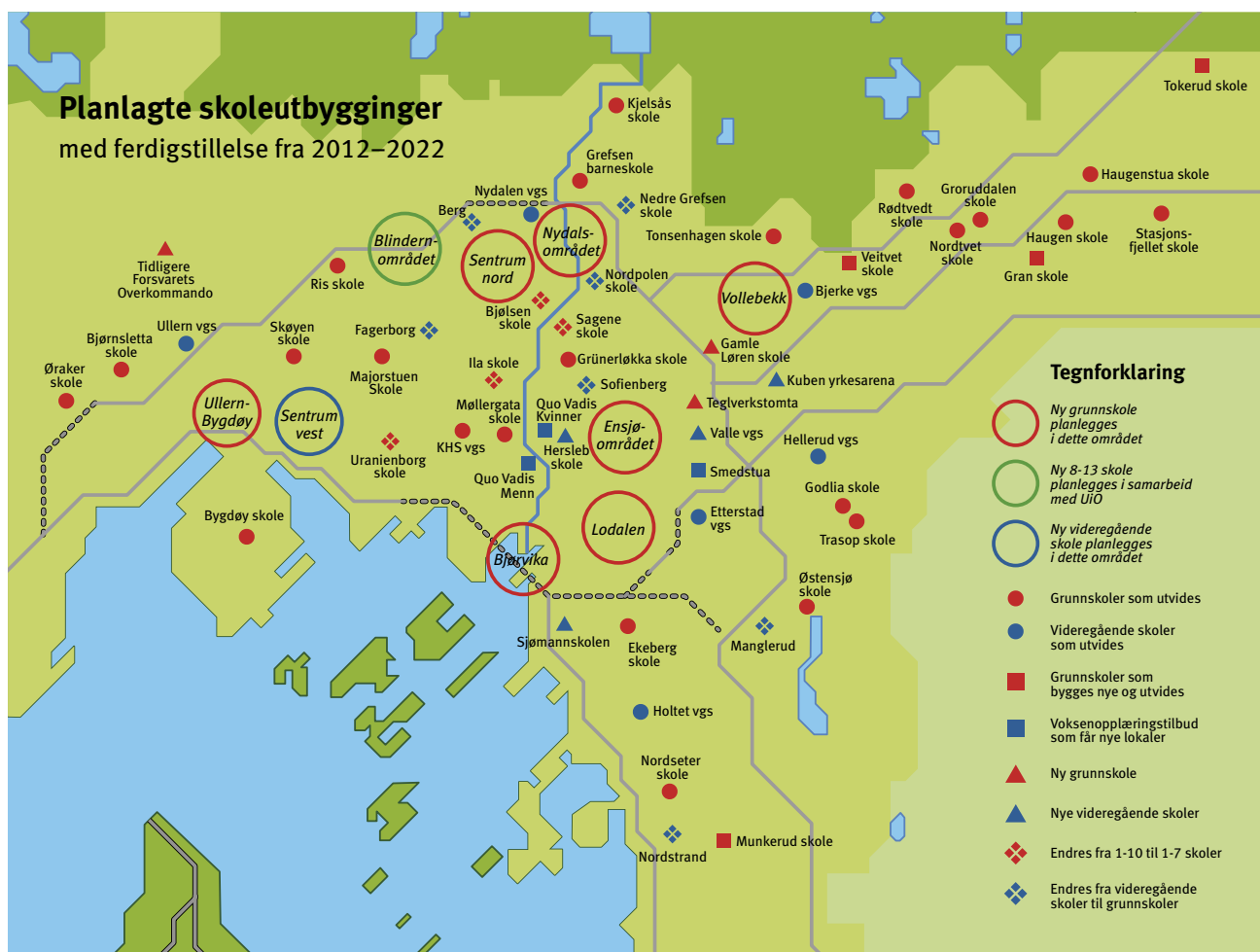
- Grünerløkka skole: utvidelse med 196 elevplasser.
- Vålerenga skole: utvidelse med paviljong 210 elevplasser.
- Nordpolen skole: ny skole 838 elever, bare 1.–3. trinn i første runde.
- Kjelsås skole: utvidelse med 110 elevplasser.
- Skøyen skole /FO-bygget: Skal huse Majorstuen skole med henholdsvis 210 og 660 elevplasser. Superkube på Skøyen skole. Etablert hus på Forsvarets Overkommando.
- Majorstuen skole: splittes midlertidig.
- Nordtvet skole: utvidelse med 210 elevplasser.
- Rødtvet skole: utvidelse med superkube 210 elevplasser.
- Hasle skole: ny etasje på paviljong, 60 elevplasser.
- Høyenhall skole: utvides med 30 elevplasser.

Prosjekter som ferdigstilles i 2013:

- Nedre Grefsen skole: ny ungdomsskole i Morells vei. 420 elevplasser.
- Munkerud skole: flyttes midlertidig til Nordseter og Nordstrand.
- Nordseter skole: bygges ut i to etapper, først for å ta i mot Munkerud.
- Nordstrand videregående skole: stenges fra 2013 for omgjøring til grunnskole.
- Sjømannsskolen: tar i mot Nordstrand videregående skole. 630 elevplasser.
- Bjerke videregående skole: utvidelse i forbindelse med rehabilitering. 180 elevplasser.
- Sofienberg videregående skole: flytter midlertidig inn i lokalene på Bredtvet.
- Nydalen videregående skole: utvides med 180 elevplasser (minoritetsspråk).
- Kuben (m/utvidelse): ny videregående skole, samlokalisert med Fagskolen og Læringsenteret for byggfag. Mottar deler av Sogn pluss studiespesialiserende for 540 elevplasser.
- Quo Vadis (kvinner og menn): flytting og utvidelse med 150 plasser til henholdsvis Schouskvartalet og Osterhougsgata.
- Oslo Voksenopplæring Smedstua: nedlegges og flytter til Svovelstikka.
- Ila skole: Ungdomstrinn flyttes, omgjøring og rehabilitering starter (kan bli utsatt).
- Berg skole: åpner som barneskole og den videregående skolen flytter til midlertidige lokaler og slås sammen med Fagerborg videregående skole.

Prosess ved utarbeidelse av skolebehovsplanen

Kilde: Millimeterpress/basert på kart fra Plan- og bygningsetaten

Samarbeid, innsats og fleksibilitet

For å gjøre det mulig å gjennomføre planen kreves standardisering og effektive byggeprosesser. Bystyret har vedtatt *Bygg for læring – standard byggeprogram for nye grunnskoler*, og felles tekniske kravspesifikasjoner for Oslo kommune er under ferdigstilling. Prosjektene gjennomføres i samarbeid med private aktører der dette er hensiktsmessig. Nye prosedyrer for brukermedvirkning gir kortere planleggingstid og god mulighet til lokal påvirkning.

Bygging av nye skoler tar tid og de økonomiske rammene er begrenset. Gjennomføring av skolebehovsplan 2012–2022 er en av de største utfordringene Oslo skolen og Oslo kommune står overfor. Det er nødvendig med stor grad av samarbeid, stor innsats og fleksibilitet fra utbyggere, kommunen, skolens ansatte, elever og foresatte for å kunne tilby alle elever skoleplass, slik at de lærer mest mulig og trives på skolen helt fra første klasse og til de mottar vitnemål fra videregående skole.

I 17. maitoget i 2010 deltok 30 000 elever. Toget tok litt over tre timer å avvikle. I 2020 vil det med like stor oppslutning være 7500 flere elever, og toget vil ta vel fire timer.

Tekst og foto: Åsta Ytre, Utdanningsetaten

14 000 flere Osloborgere i 2011

Per 1. januar 2012 var folkemengden i Oslo på 613 285 personer. Det betyr at Oslos befolkning økte med 14 055 personer i løpet av hele 2011. Dette tilsvarte en befolkningsvekst på 2,35 prosent, hvilket er 0,25 prosentpoeng høyere enn veksten året før. I senere tid er det kun i 2008 byen har hatt kraftigere befolkningsvekst enn i 2011.

Sett i forhold til den totale folkemengden er befolkningsøkningen på 14 055 innbyggere en kraftig økning i løpet av ett år. Folketilveksten i løpet av 2011 utgjorde en vekst på 2,35 prosent. I løpet av fem år (fra 1.1.2007 til 1.1.2012) har byen vokst med 64 668 innbyggere, noe som tilsvarer en økning på 12 prosent.

Vi skal videre se nærmere på hvordan befolkningsveksten beveget seg gjennom 2011, og hvordan 2011 var sammenlignet med de seneste årene.

Befolkningsvekst i rykk og napp

Det er normalt at antallet inn- og utflyttinger varierer ganske kraftig i løpet av et år. Det totale volumet av flyttinger inn og ut av Oslo, er omtrent hvert eneste år størst i 3. kvartal (juli, august og september),

bl.a. som følge av at det samsvarer med tidspunktet for skole- og studiestart. Dette gjelder flytting både inn og ut av byen. Videre er det normalt sett mer flytting i 1.- og 3. kvartal enn i 2.- og 4. kvartal. Når det gjelder fødselsoverskuddet er dette nesten alltid størst i sommerhalvåret, altså i 2.- og 3. kvartal, på grunn av høyere antall barnefødsler i denne perioden.

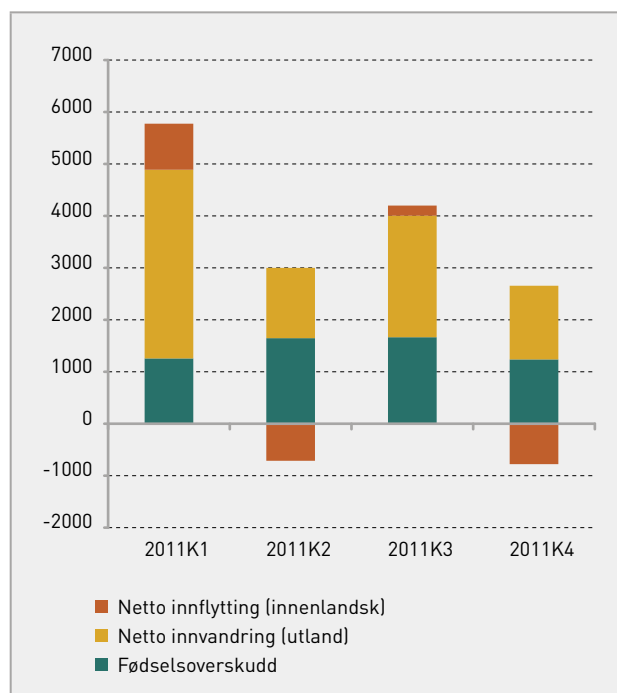
Selv om det i visse tidspunkter av året er meget høy innflytting til Oslo fra andre fylker i Norge, er ikke det ensbetydende med høy nettoinnflytting. Samtidig med høy innenlandsk innflytting er det gjerne også høy utflytting, slik at innflyttinger og utflyttinger veier hverandre opp. Når det derimot gjelder flyttebalansen mellom Oslo og utlandet, har byen de siste årene hatt et betydelig overskudd av innvandring.

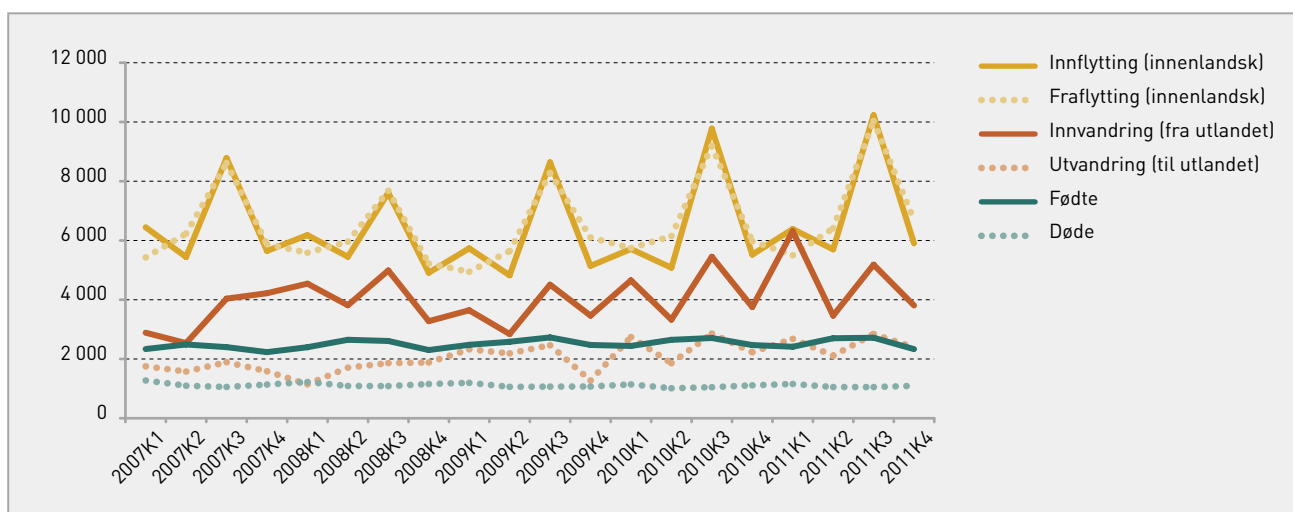
Kvartal 1 – et ekstremkvartal

Kvartal 1, med en samlet vekst på 5 775 personer, bidro klart sterkest av kvartalene til den høye befolkningsveksten i 2011. Dette er den høyeste befolkningsveksten Oslo har hatt gjennom et enkelt kvartal i senere tid. Hele 41 prosent av fjorårets vekst kom allerede det første kvartalet. Det så lenge ut til at 2011 skulle få rekordhøy befolkningsvekst, men de tre siste kvartalene i året hadde ikke samme voldsomme vekst som 1. kvartal.

Som figur 2 viser, skiller kvartal 1 seg fra de andre kvartalene med høyere netto innflytting, både fra utlandet og fra andre fylker i Norge, og det er her man finner årsaken til at 1. kvartal nærmest ble et ekstremkvartal. Av de ulike komponentene som utgjør nettoinnflyttingen, er det innvandring fra utlandet som avviker mest fra det "normale", eller fra det vi har sett de seneste årene. Innvandringen var rekordhøy, med 6 314 registrerte innvandringer. Til sammenligning har gjennomsnittet for de siste 5 årene vært på 4 409 registrerte innvandringer i første kvartal. Samtidig ble 2 682 registrert som utvandret, litt høyere enn 5-årsgjennomsnittet for kvartal 1 på 2 129 utvandringer. Den innenlandske

Figur 1: Kvartalsvist fødselsoverskudd og netto innflytting, Oslo, 2011.

Figur 2: Antall flyttinger inn og ut av Oslo, samt fødte og døde per kvartal. Oslo. 2007–2011.

flyttebalansen viste at det var 886 flere innflyttere enn utflyttere dette kvartalet, et innflyttingsoverskudd som var 234 over gjennomsnittet for kvartal 1 siste 5 år.

Lavere innvandring, men flere fødte i kvartal 2

2. kvartal viste, som ventet, en økning i fødselsoverskuddet og lavere nettoinnflytting sammenlignet med 1. kvartal. Den innenlandske flyttebalansen var negativ i 2. kvartal, med 713 flere utflyttere enn innflyttere. Dette ble imidlertid veid opp, og vel så det, av flyttebalansen for utlandet som viste en netto innflytting på 1353 personer. Kvartal 2 gav til sammen en folketilvekst på 2287 innbyggere, og fødselsoverskuddet bidro til hele 72 prosent av denne veksten. Til sammenligning bidro fødselsoverskuddet til kun 22 prosent av befolkningsveksten i 1. kvartal.

Sammenlignet med de siste årenes 2. kvartaler, hadde fjorårets 2. kvartal en temmelig høy befolkningsvekst. Det er kun i 2008 vi finner høyere vekst i denne perioden av året. Ingen enkeltfaktorer var oppsiktsvekkende forskjellig fra det som kunne forventes i kvartal 2. Både folketilveksten og nettoinnflyttingen fra utlandet var litt høyere enn de siste fem årenes gjennomsnitt, men ikke mye. Samtidig var den innenlandske flyttebalansen litt mindre negativ enn gjennomsnittet de siste fem årene.

Lavere vekst enn forventet i kvartal 3

Basert på den høye befolkningsveksten i 1. kvartal kunne det forventes kraftig vekst også i 3. kvartal

ettersom dette kvartalet har utmerket seg med høy befolkningsvekst de siste årene. En økning av folke- mengden med 4199 innbyggere var riktignok klart høyere enn i 2. kvartal, men likevel betydelig lavere enn 1. kvartal. Både den innenlandske og den utenlandske nettoinnflyttingen var klart lavere i 3. kvartal enn i 1. kvartal. Dette gav en samlet netto innflytting på 2 534, omtrent 2 000 færre enn i 1. kvartal. Antallet innvandring var kun 80 prosent av nivået fra 1. kvartal, og dette i et kvartal som de siste fem årene har hatt et høyere gjennomsnittlig antall innvandring enn 1. kvartal.

Sett i forhold til 5-årsgjennomsnittet for 3. kvartaler, var den samlede befolkningsveksten så vidt lavere enn gjennomsnittet. Flyttevolumet var imidlertid klart høyere enn gjennomsnittet, både mellom Oslo og utlandet, og Oslo og norske kommuner. Når også fødselsoverskuddet var høyere enn gjennomsnittet de siste fem årene, må den moderate veksten nødvendigvis skyldes at mengden utflyttinger har hevet seg mer fra gjennomsnittet enn hva mengden innflyttinger har gjort. Dette kommer fram i tabell 1.

Fem år siden sist kvartal 4 hadde så lav befolkningsvekst

Kvartal 4 hadde den laveste befolkningsveksten av kvartalene i 2011. Fødselsoverskuddet gikk som ventet noe ned sammenlignet med sommerkvartalene. Samtidig var den samlede nettoinnflyttingen like lav som for 2. kvartal, altså med et overskudd på 640 innflyttere.

Tabell 1: Nøkkeltall for endringer i folkemengden per kvartal 2011, samt kvartalsvise gjennomsnitt for årene 2007–2011.

	2011 K1	Gj.snitt K1 2007–2011	2011 K2	Gj.snitt K2 2007–2011	2011 K3	Gj.snitt K3 2007–2011	2011 K4	Gj.snitt K4 2007–2011
Fødte	2 413	2 413	2 700	2 613	2 717	2 632	2 333	2 362
Døde	1 156	1 198	1 053	1 062	1 052	1 062	1 095	1 114
Fødselsoverskudd	1 257	1 215	1 647	1 551	1 665	1 570	1 238	1 248
Innvandring	6 314	4 409	3 463	3 196	5 183	4 834	3 807	3 704
Utvandring	2 682	2 129	2 110	1 887	2 844	2 384	2 389	1 871
Innflytting, innenlandsk	6 387	6 093	5 699	5 299	10 229	9 008	5 902	5 425
Fraflytting, innenlandsk	5 501	5 441	6 412	6 078	10 034	8 760	6 680	5 971
Nettoinnflytting	4 518	2 932	640	531	2 534	2 697	640	1 287
Folketilvekst	5 775	4 147	2 287	2 081	4 199	4 268	1 794	2 438
Folketallet ved utg. av kvartalet	605 005		607 292		611 491		613 285	

Dersom 4. kvartal sammenlignes med gjennomsnittet for 4. kvartalene de siste 5 årene er det høy utflytting som peker seg ut som den viktigste enkeltfaktoren til den lave befolkningsveksten. Flyttevolumet i 4. kvartal var imidlertid høyere enn gjennomsnittet, både for innflyttinger og utflyttinger, men nivået på antall utflyttinger skilte seg i større grad fra gjennomsnittet enn hva tilfellet var for innflyttinger.

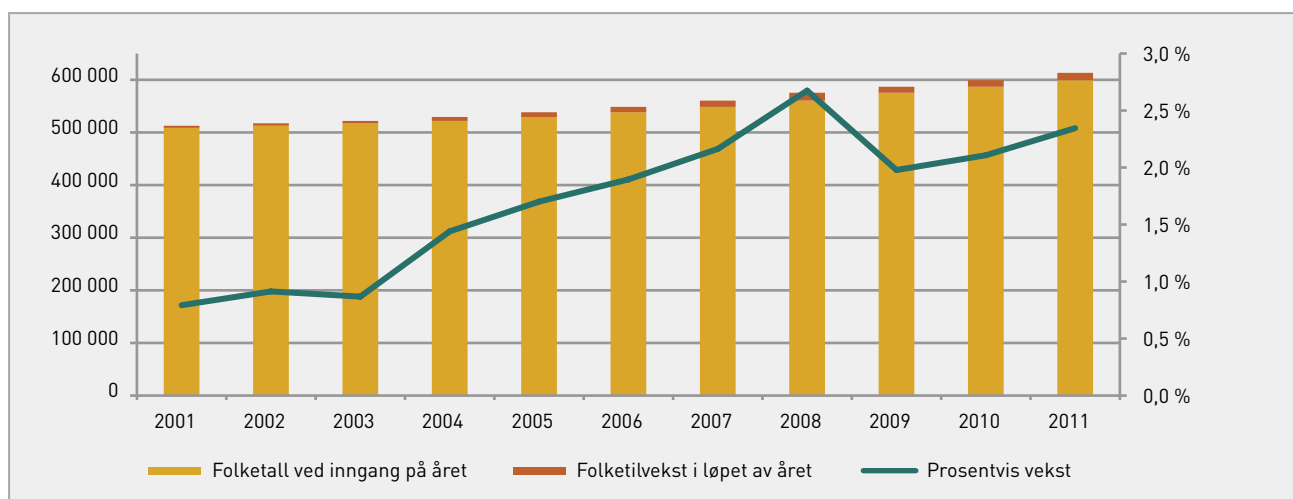
De siste 10 årene

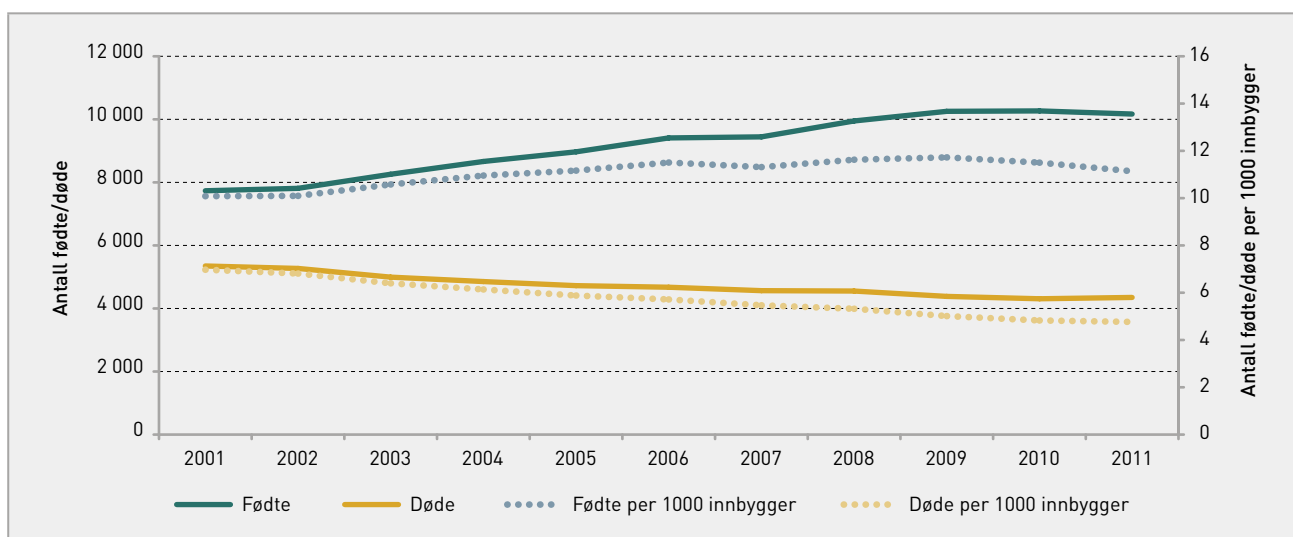
På 10 år har Oslos folkemengde økt med over 100 000 innbyggere (se figur 3). Dette tilsvarer en vekst på 21 prosent. Den årlige veksten har imidlertid ikke vært jevn. Den årlige veksten har vært økende gjennom perioden, med et toppunkt i 2008. I årene 2001 til 2003 hadde Oslo en årlig befolk-

ningsvekst på under 1 prosent av folkemengden. Siden den gang har den årlige veksten blitt mer enn doblet, med en topp i 2008 med en vekst på 2,8 prosent av folkemengden.

Den kraftige befolkningsøkningen skyldes en kombinasjon av et økende fødselsoverskudd og, ikke minst, høyere netto innflytting. Vi skal se nærmere på hva som har skjedd innenfor disse områdene den siste tiårsperioden.

Figur 4 viser utviklingen i antall fødte og døde de siste 10 årene. Det er viktig i denne sammenheng å ta i beregningen at folkemengden har økt mye gjennom perioden. Derfor er det i figuren også inkludert fødselsrater og dødsrater, som tar hensyn til folkemengden.

Figur 3: Folkemengde, samt årlig befolkningsvekst i antall innbyggere og prosent. Oslo. 2001–2011.

Figur 4: Antall fødte og døde, samt fødte og døde per 1000 innbyggere. Oslo. 2001–2011.

Det årlige antall fødsler har siden 2001 økt fra under 8 000 per år til over 10 000 per år. Dersom vi ser på fødselsratene ser vi at også antall fødsler per innbygger har økt i perioden, men ikke like kraftig som antall fødsler. De siste par årene har imidlertid fødselsratene sunket, og er nå tilbake på 2005-nivå. Selv om fødselstallene ikke synker, synker altså andelen nyfødte av folkemengden totalt.

Differansen mellom antall fødsler og antall dødsfall har økt den siste tiårsperioden (se figur 4). Det døde omtrent 1 000 færre Osloborgere i 2011 enn i 2001. Dette til tross for at det var over 100 000 flere innbyggere "å ta av" i 2011 enn i 2001. Dette kommer også fram i figur 4 gjennom at dødsraten synker litt raskere enn antall døde. Når antall fødsler øker og antall døde synker, slår dette positivt ut for folke­mengden. Likevel er det gjennom flytting vi finner den kraftigste årsaken til byens høye befolkningsvekst de siste 10 årene.

Fra 2001 til 2011 har det totale volumet av flyttinger både inn og ut av Oslo økt betydelig (se figur 5). Det mest iøynefallende i figur 5 er at antallet innvandring fra utlandet har økt mer enn noen av de andre parameterne i figuren. Innvandringen har økt kraftig etter 2004, hvilket i stor grad henger sammen med EU-utvidelsen fra samme år. Utvandringen har også økt en del de siste tre årene, og veier opp for en del av innvandringen. Likevel har differansen mellom innvandring og utvandring økt kraftig i favør innvandring i den aktuelle perioden.

For den innenlandske flyttebalansen er det annerledes. Selv om antallet flyttinger er stort og har økt

gjennom de siste 10 årene, har antallet innenlandske inn- og utflyttinger endret seg langt mer i takt enn hva flyttingene til og fra utlandet har gjort. I perioden 2003 til 2006 var det flere innenlandske tilflyttinger enn utflyttinger, men siden 2008 har det vært omvendt. De siste årenes negative flyttebalanse med andre norske kommuner har imidlertid vært lav, og har dermed kun i liten grad bidratt til å dempe befolkningsveksten.

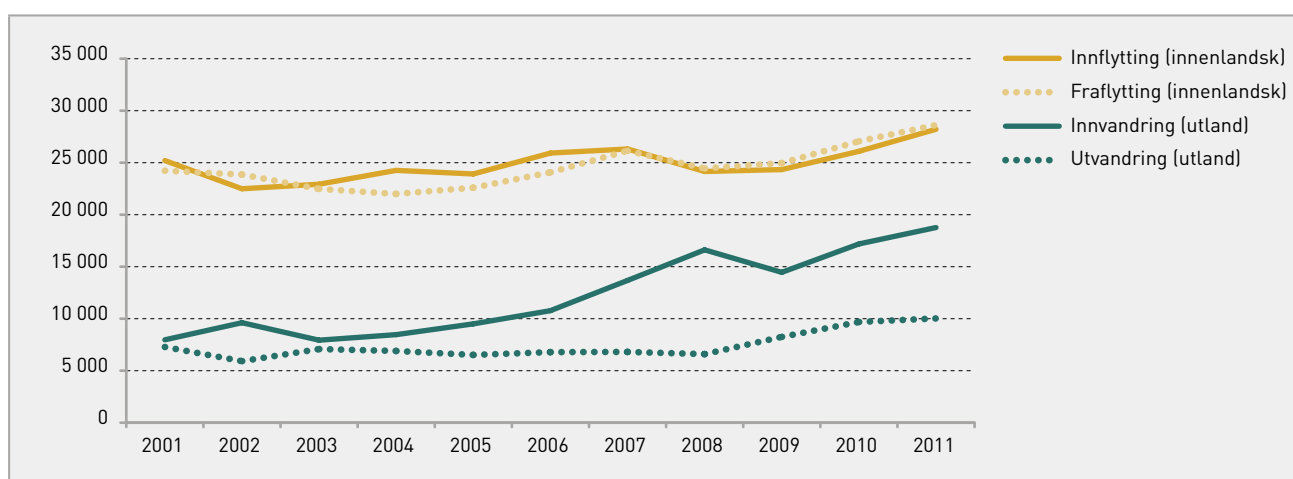
Hva med 2012?

Dersom folketilveksten for fjorårets kvartaler sammenlignes med respektive kvartaler de fire nærmeste årene, kommer det fram at kvartal 1 hadde betydelige høyere vekst i 2011 enn i noen av de andre årene. Blant 2. kvartalene ligger 2011 som nummer to, blant 3. kvartalene som nummer tre og blant 4. kvartalene lavest av de fem siste årene. Med andre

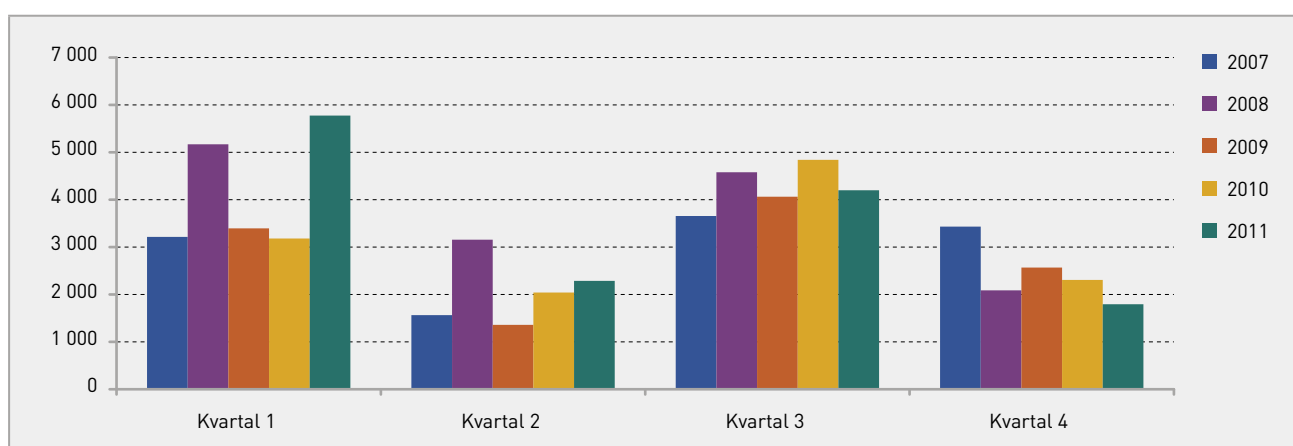
ord hadde veksten en tydelig nedadgående trend gjennom 2011. Dette kan godt tenkes å være starten på en periode med noe roligere vekst enn vi har sett de siste årene. På den annen side går veksten gjerne i bølger, slik at de siste kvartalene i 2011 behøver ikke nødvendigvis være del av en trend. I tillegg er arbeidsledigheten høy og økende i flere land i Sør-Europa, og i mediene rapporteres det allerede om en økning av søreuropeiske arbeidssøkere i Norge. Dette kan tenkes å sette ny fart i innvandringstallene og dermed også befolkningsveksten i Oslo. Vi venter uansett i spenning på befolkningstall for første kvartal 2012.

Tekst: Nils Petter Strand, Utviklings- og kompetanseetaten

Kilder:
Statistisk sentralbyrå, befolkningsstatistikk

Figur 5: Antall innflyttinger og utflyttinger. Oslo. 2001–2011.

Figur 6: Folketilvekst per kvartal fordelt på år. Oslo. 2007–2011.

Landbakgrunn og husholdningsstørrelse

Hvorfor har det en sammenheng?

Oslos befolkning har økt betraktelig de siste årene uten at boligmassen har økt på langt nær like mye. Med andre ord bor det nå flere personer per bolig i Oslo enn tidligere. Det er spesielt husholdninger med innvandrere fra ikke-vestlige land som trekker opp det gjennomsnittlige antall personer per bolig. Skyldes dette at mange ikke-vestlige innvandrere har et annet forhold til det "å bo tett" enn andre, eller kan det være en indirekte konsekvens av andre strukturelle forskjeller? Hvordan kan ulikheter i alderstruktur, andel barnefamilier, andel enslige og fordeling av boligtyper virke inn på gjennomsnittlig antall personer per bolig? Kunnskap på dette området vil være viktig med tanke på Oslos framtidige boligbehov.

Vestlige og ikke-vestlige innvandrerhusholdninger

I denne artikkelen sammenlignes husholdningsstørrelsen til tre ulike grupper husholdninger. To av gruppene er innvandrerhusholdninger, fordelt etter hvorvidt hovedpersonene har vestlig eller ikke-vestlig landbakgrunn. I den tredje gruppen hus-

holdninger, "øvrige husholdninger", har minst én av hovedpersonene norsk landbakgrunn.

Inndelingen etter vestlige og ikke-vestlige innvandrere er meget grov og inneholder personer fra en mengde ulike land, men enkelte bakgrunnsland er sterkere representert i Oslos befolkning enn

Tabell 1: Prosentvis fordeling av vestlig og ikke-vestlig innvandrerbefolkning etter landbakgrunn. Oslo. 2011.

Vestlig: EU/EØS-land, USA, Canada, Australia eller New Zealand		Ikke-vestlig: Asia, Afrika, Latin-Amerika, Oseania utenom New Zealand og Australia	
Norden	36,8	Pakistan	17,7
Vest-Europa ellers	24,1	Somalia	10,0
Polen	21,8	Land i tidl. Jugoslavia	7,3
EU-land i Øst-Europa + Kypros	11,8	Afrika nord for Sahara	6,1
Canada/USA/Australia/New Zealand	5,5	Sri Lanka	5,9
		Irak	5,8
		Afrikas ellers	5,1
		Tyrkia	5,0
		Vietnam	4,7
		Iran	4,5
		Sør- og Mellom-Amerika	4,5
		Eritrea – Etiopia	3,4
		India	3,1
		Øst-Europa ellers	2,8
		Afghanistan	2,2
		Asia ellers inkl. Oseania	11,9

Begreper og kategorier som benyttes i analysen

"Vestlig" og "ikke-vestlig"

Begrepene "vestlig" og "ikke-vestlig" blir stadig mindre brukt og benyttes ikke lenger av Statistisk sentralbyrå. Dette skyldes både at benevnelsene er utdaterte (stammer fra den kalde krigen) og at inndelingen er grov og mangler klare inndelingskriterier. Selve inndelingen benyttes imidlertid fortsatt ettersom den lenge har blitt brukt som en slags standardinndeling. Selve betegnelsen "vestlig/ikke-vestlig" er hos SSB erstattet av en oppramsing av hvilke landgrupper som er inkludert i hver av kategoriene. For enkelhets skyld har vi likevel valgt å benytte begrepene "vestlig" og "ikke-vestlig" i denne artikkelen, men forsøker å kompensere for dette ved å tydeliggjøre hvilke landgrupper som skjuler seg i de to kategoriene (se kategorier nedenfor eller tabell 1).

Husholdningskategoriene

Vestlige innvandrerhusholdninger: Hovedperson 1 (eldste person i husholdningen) har bakgrunn fra EU/EØS-land (utenom Norge), USA, Canada, Australia eller New Zealand. Dersom husstanden har en hovedperson 2 (nest eldste person i husholdningen) har vedkommende bakgrunn fra samme landgruppe.

Ikke-vestlige innvandrerhusholdninger: Hovedperson 1 har bakgrunn fra Asia, Afrika, Latin-Amerika, Oseania utenom Australia og New Zealand, eller Europa utenom EU/EØS. Dersom husstanden har en hovedperson 2 (nest eldste person i husholdningen) har vedkommende bakgrunn fra samme landgruppe.

Blandede innvandrerhusholdninger (utelatt fra analysene): Husholdninger med både vestlige og ikke-vestlige hovedpersoner. For enkelhets skyld er disse utelatt fra analysene. Dette er snakk om svært få husholdninger og ville kun hatt minimal påvirkning på resultatene om de var inkludert i analysene.

Øvrige husholdninger: Husholdninger hvor enten person 1 eller person 2 i husholdningen har Norge som landbakgrunn.

Hva menes med landbakgrunn?

Landbakgrunn må ikke forveksles med statsborgerskap. For personer født i utlandet, er landbakgrunn (med noen få unntak) eget fødeland. For personer født i Norge er det foreldrenes fødeland. I de tilfeller der foreldrene har ulikt fødeland, er det morens fødeland som blir valgt.

andre (les mer om begrepsbruk i egen boks). Tabell 1 viser en oversikt over hvordan innvandrerbefolkningen er fordelt etter landbakgrunn.

Flest hoder per husholdning i Groruddalen

Ikke-vestlige innvandrerhusholdninger har i gjennomsnitt flere personer per husholdning enn hva tilfellet er for vestlige innvandrerhusholdninger og øvrige husholdninger. Blant de ikke-vestlige husholdningene bor det i gjennomsnitt 2,45 personer per husholdning, mens det i vestlige innvandrerhusholdninger og øvrige husholdninger, bor henholdsvis 1,38 og 1,83 personer i gjennomsnitt per husholdning.

Forholdet mellom de tre nevnte gruppenes husholdningsstørrelse varierer etter hvilket område av byen som studeres. Som figur 1 viser er det stor geografisk variasjon i husholdningsstørrelse. Spesielt de ikke-vestlige husholdningene varierer voldsomt, fra 1,54 personer per husholdning i Nordre Aker til 3,28 personer per husholdning i Søndre Nordstrand. Vestlige innvandrerhusholdninger ligger gjennomgående lavere i alle bydeler og har generelt en langt flatere kurve enn ikke-vestlige innvandrerhusholdninger og øvrige husholdninger.

Når antall personer per husholdning i en gruppe er spesielt høyt, betyr det samtidig at gruppen legger beslag på færre boliger enn hva gruppens befolkningstørrelse skulle tilsi. Misforholdet mellom befolkningsandel og husholdningsandel er størst i Groruddalen. Her utgjør personer uten innvandrerbakgrunn ca 55–60 prosent av befolkningen mens

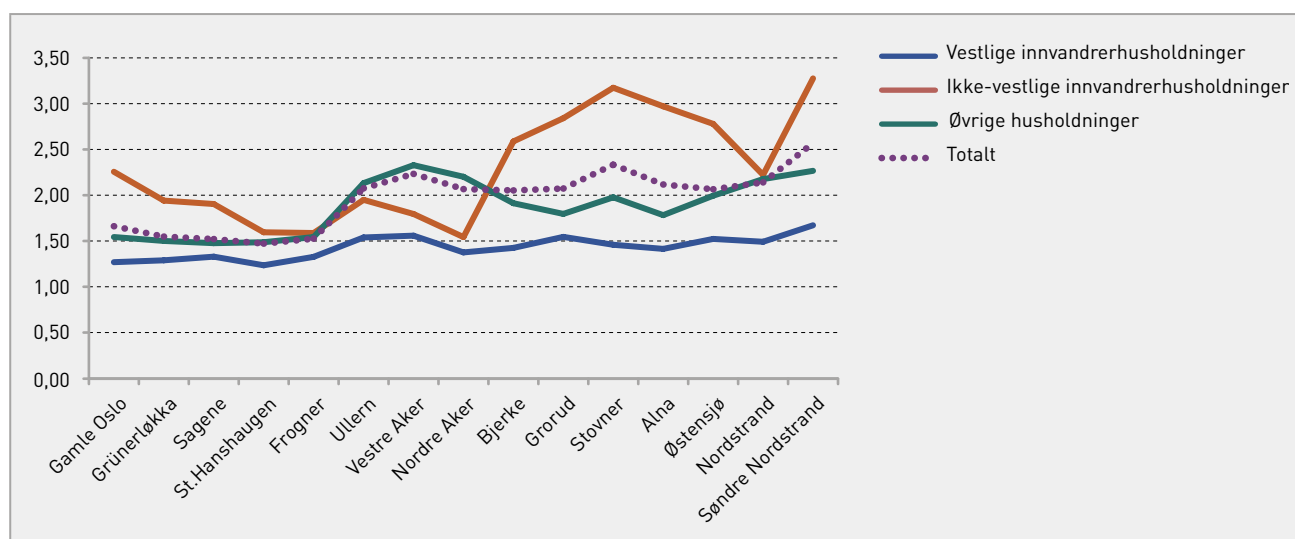
samme gruppe har 65–70 prosent av husholdningene, avhengig av hvilken bydel vi studerer. For innvandrerbefolkningen med ikke-vestlig bakgrunn er det omvendt, der er husholdningsandelen betydelig mindre enn befolkningsandelen.

Det er ingen tvil om at disse gruppene har ulik gjennomsnittlig husholdningsstørrelse, men hva skyldes dette? Skyldes dette kulturelle forskjeller, eller er det en indirekte konsekvens av andre strukturelle forskjeller mellom gruppene? Befolkningsgruppene er for eksempel ulike hva gjelder alderstruktur, andel barnefamilier, andel enslige og fordeling etter boligtype. Vi skal videre se nærmere på hvorvidt disse strukturforskjellene kan forklare noe av forskjellene i husholdningsstørrelse. Økonomiske forskjeller er særlig relevant å studere i denne sammenhengen, men data for husholdningsinntekt har dessverre ikke vært tilgjengelig i denne omgang.

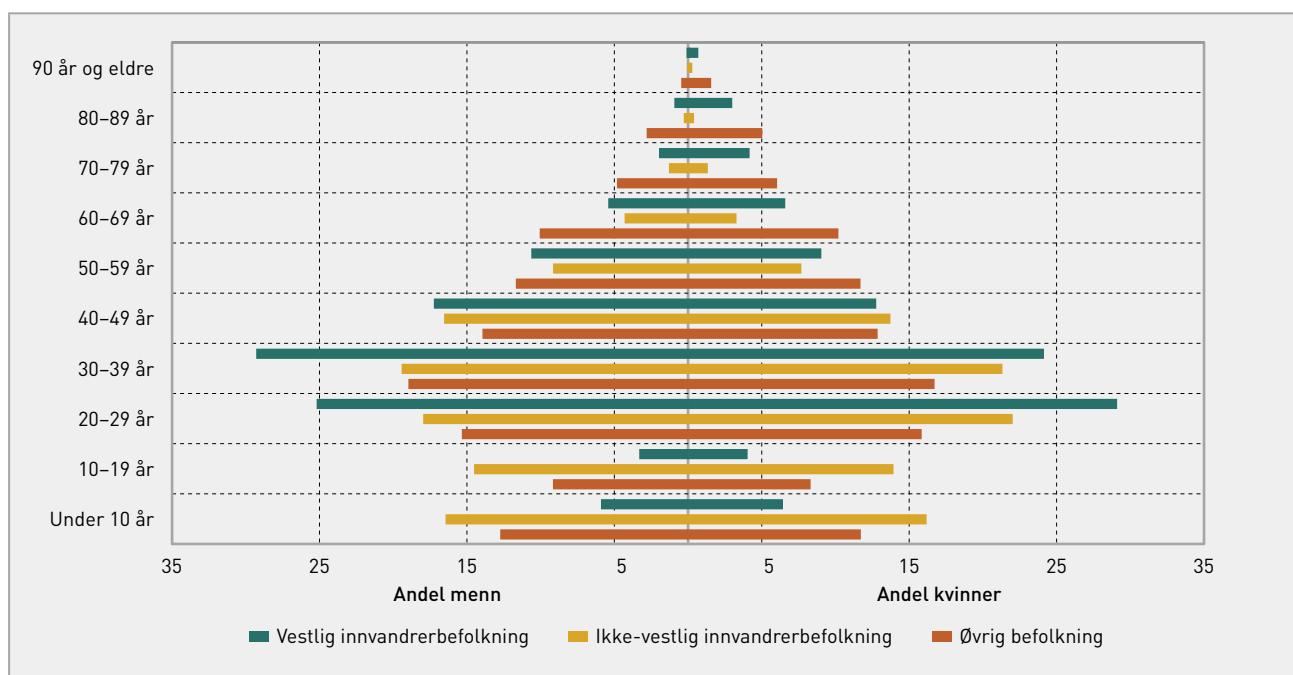
Innvandrerbefolkningen er ennå ung

Man kan tenke seg at når en befolkningsgruppe har en stor andel personer mellom 30 og 50 år, er det stor sjanse for at det i samme befolkning også er mange barnefamilier, noe som igjen vanligvis medfører flere personer per husholdning. På den annen side kan man tenke seg at en befolkning med mange eldre har omvendt sammenheng med husholdningsstørrelsen, vel og merke så lenge det er vanlig at mange eldre bor for seg selv.

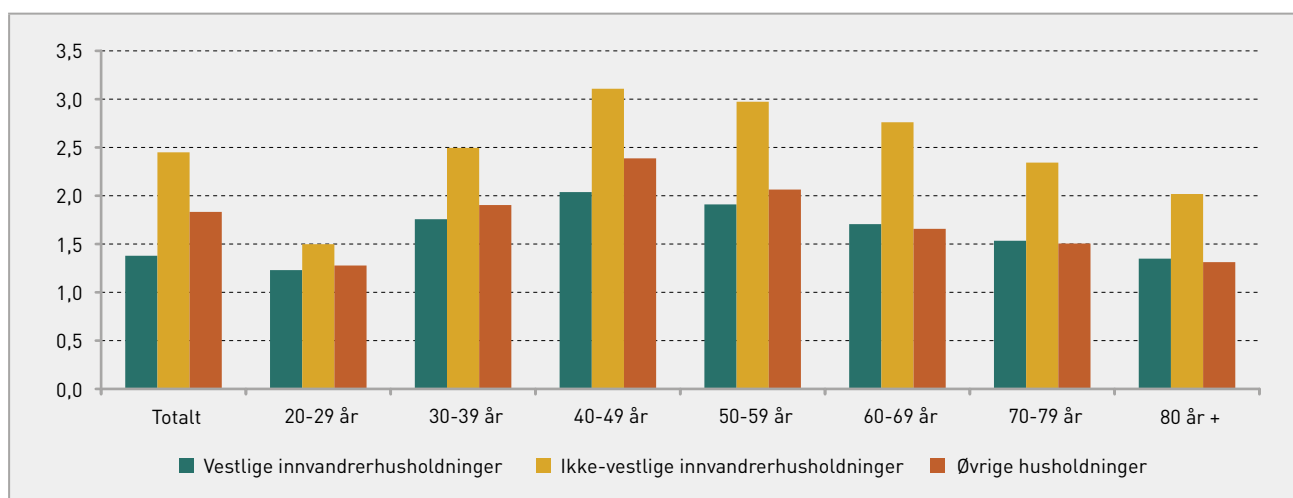
Aldersstrukturen til gruppene som undersøkes er temmelig forskjellig (se figur 2). Begge gruppene med innvandrerbakgrunn har relativt unge befolk-

Figur 1: Gjennomsnittlig antall personer per husholdning etter bydel i Oslo, 2011.

Figur 2: Prosentandel av totalbefolkning i Oslo etter aldersgruppe og kjønn. 2011.

Figur 3: Gjennomsnittlig antall personer per husholdning i Oslo etter alder på husholdningens eldste person. 2011.

ninger. De to innvandrergruppene er likevel betydelig ulike fra hverandre. I den vestlige innvandrerbefolkningen er en klar overvekt i aldersgruppene 20-29 år og 30-39 år. Det store antallet unge svenker som arbeider i Norge for kortere eller lengre tid, bidrar til dette. I den ikke-vestlige innvandrerbefolkningen utgjør barn en langt større del av den totale folkemengden enn hva tilfellet er for de to øvrige gruppene. Den øvrige befolkningen er mer jevnt fordelt og skiller seg ut ved å ha en større andel eldre.

Ved en sammenligning av antall personer per husholdning for tiårige aldersgrupper, ser vi at forskjellene varierer mellom de tre gruppene (se figur 3). Blant husholdninger hvor den eldste personen er mellom 20 og 30 år, er mye av forskjellene mellom befolkningsgruppene utjevnet. I de øvrige aldersgruppene derimot ligger ikke-vestlige innvandrerhusholdninger betydelig høyere enn de to andre gruppene.

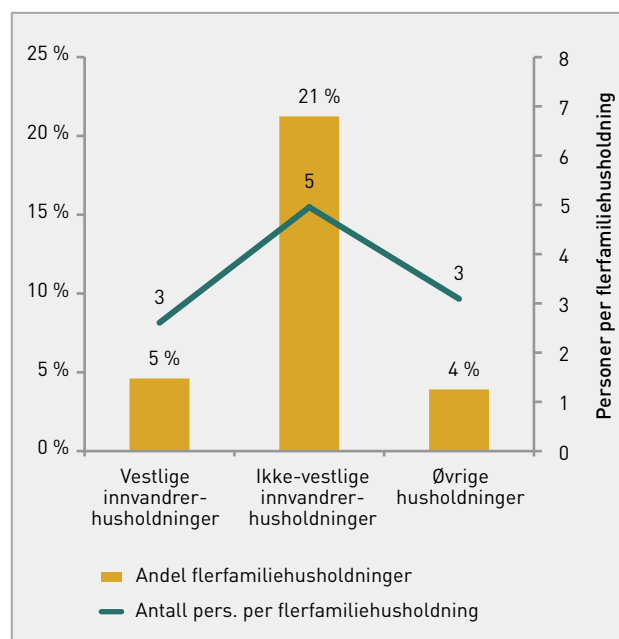
Det er videre interessant at ikke-vestlige husholdninger ligger klart høyere enn de to andre gruppene

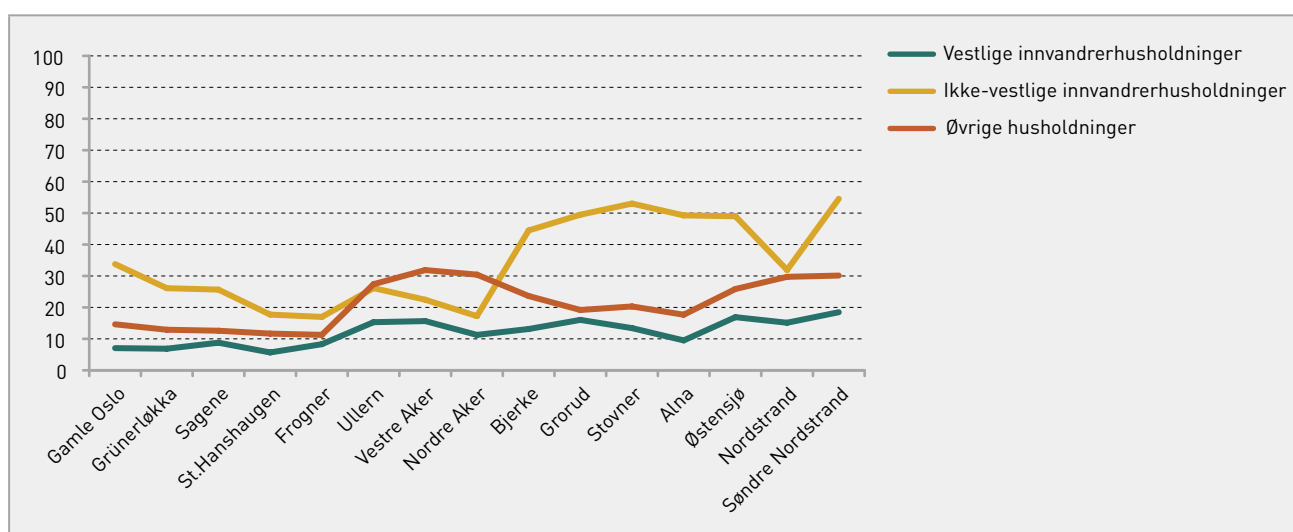
også i de eldste aldersgruppene. Ennå er det få eldre med innvandrerbakgrunn i Oslo, slik at denne gruppen i liten grad påvirker totalresultatet nå.

Figur 3 viser uansett at husholdninger med ikke-vestlige eldre har høyere gjennomsnittlig husholdningsstørrelse sammenlignet med tilsvarende grupper i de to andre husholdningskategoriene i figuren. En naturlig forklaring på dette er at flerfamiliehusholdninger¹ er vanligere i de ikke-vestlige husholdningene. Dette kommer tydelig fram i figur 4 hvor vi ser nærmere på husholdninger hvor eldste person er 60 år eller eldre. Blant ikke-vestlige husholdninger i denne gruppen er 21,2 prosent flerfamiliehusholdninger, mot 3,9 prosent og 4,6 prosent i de to øvrige kategoriene. De ikke-vestlige flerfamiliehusholdningene har et gjennomsnitt på 5 personer per husholdning, mot 3,1 og 2,6 personer i de to andre kategoriene. Altså, for det første, er det langt vanligere at ikke-vestlige eldre bor i denne typen husholdninger enn det er for eldre i de to andre husholdningskategoriene. For det andre, er det slik at når først ikke-vestlige eldre bor i flerfamiliehusholdningene, er det gjerne flere personer per husholdning enn i tilsvarende husholdningstyper blant vestlige innvandrerhusholdninger og øvrige husholdninger.

1 Her regnes også flergenerasjonshusholdninger (3 generasjoner eller flere) som flerfamiliehusholdning.

Figur 4: Andel flerfamiliehusholdninger, samt gjennomsnittlig antall personer per flerfamiliehusholdning. Kun husholdninger hvor eldste person er 60 år eller eldre er inkludert. Oslo. 2011.

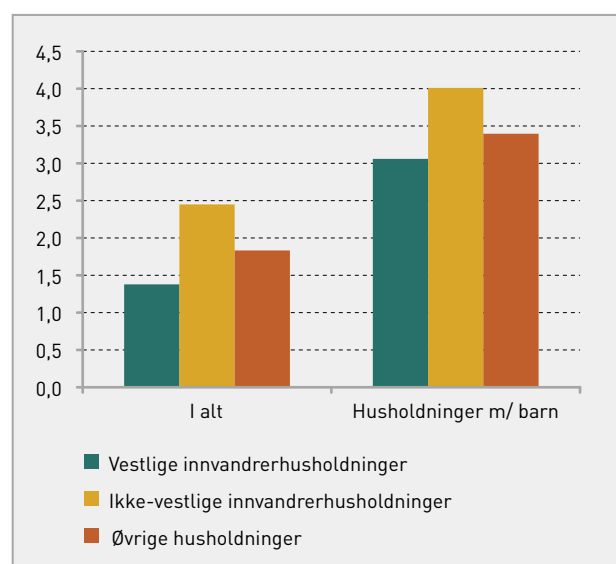
Figur 5: Andel husholdninger med barn under 18 år i Oslo. Prosent. 2011.

Mange store barnefamilier i den ikke-vestlige innvandrerbefolkningen

Alderspyramiden (figur 2) viser at en stor andel av befolkningen med bakgrunn fra ikke-vestlige land, er barn. Dette tyder på at det er relativt mange barnefamilier i disse husholdningene. Dette kommer fram av figur 5.

I alt 38 prosent av de ikke-vestlige innvandrerhusholdningene huser barn under 18 år. For vestlige innvandrerhusholdninger er tilsvarende andel kun 10 prosent, mens den for de øvrige husholdningene er 20 prosent.

En høy andel barnefamilier i befolkningen vil normalt trekke gjennomsnittlig husholdningsstørrelse opp. I figur 6 sammenlignes husholdningsstørrelsen blant husholdninger med barn med det samlede antall husholdninger. Figuren viser først og fremst at antall personer per husholdning er en god del høyere blant barnefamilier, som ventet, men den viser også at forskjellen mellom de tre ulike husholdningsgruppene er noe mindre blant husholdninger med barn enn blant alle husholdningene. Hadde imidlertid forskjellen i andel barnefamilier vært hele forklaringen på forskjellene i husholdningsstørrelse mellom kategoriene, ville de tre gruppene vært like store når vi studerte barnehusholdningene isolert. Det er de ikke. Forskjellene minker noe, men ikke veldig mye, altså finnes også andre forklaringer på at de ikke-vestlige innvandrerhusholdningene har et såpass høyt antall personer per bolig. For eksempel kan barnefamilienes størrelse tenkes å spille inn.

Figur 6: Gjennomsnittlig antall personer per husholdning i Oslo. 2011.

Figur 7 viser at barnefamiliene i ikke-vestlige husholdninger har en tendens til å være større enn i de to andre gruppene. Dette kommer tydelig fram ved å se på andel "barnefamiliehusholdninger" med tre eller flere barn under 18 år. Her er de ikke-vestlige husholdningene i særstilling. For Oslo som helhet har 27,6 prosent av de ikke-vestlige "barnefamiliehusholdningene", tre eller flere barn i husholdningen. Blant barnefamiliehusholdningene til vestlige innvandrere har 6,5 prosent tre eller flere barn,

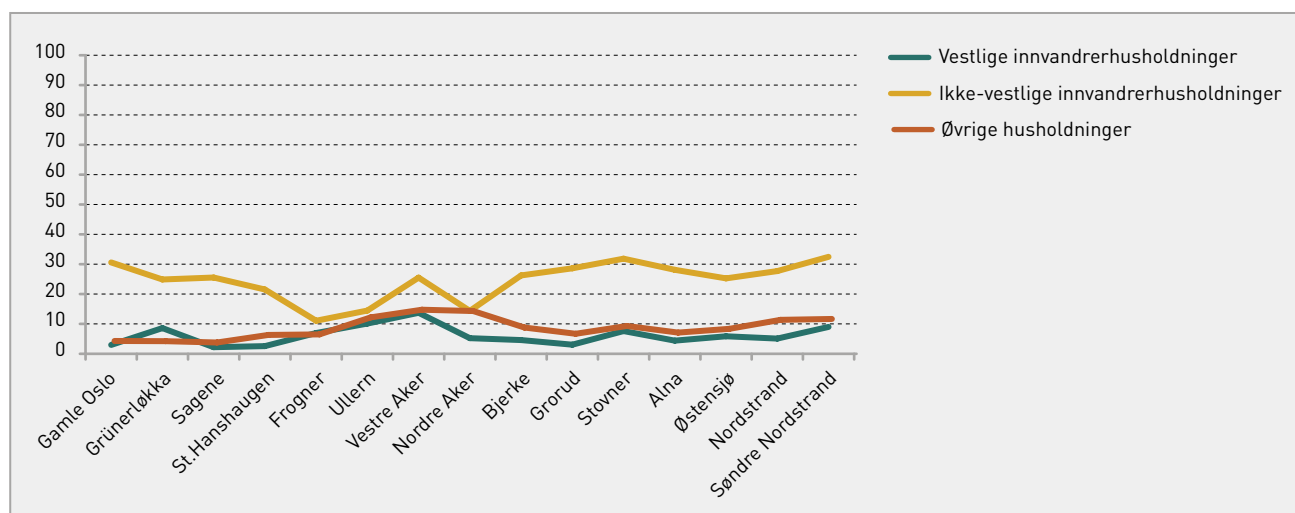
mens tilsvarende tall for barnefamiliehusholdningene blant de øvrige husholdningene, er 9,5 prosent.

De ikke-vestlige barnefamilieene består gjerne av flere barn enn hva som er vanlig i andre barnefamilier. Dette kan både skyldes forskjeller i fertilitet og forskjellig flyttemønster.

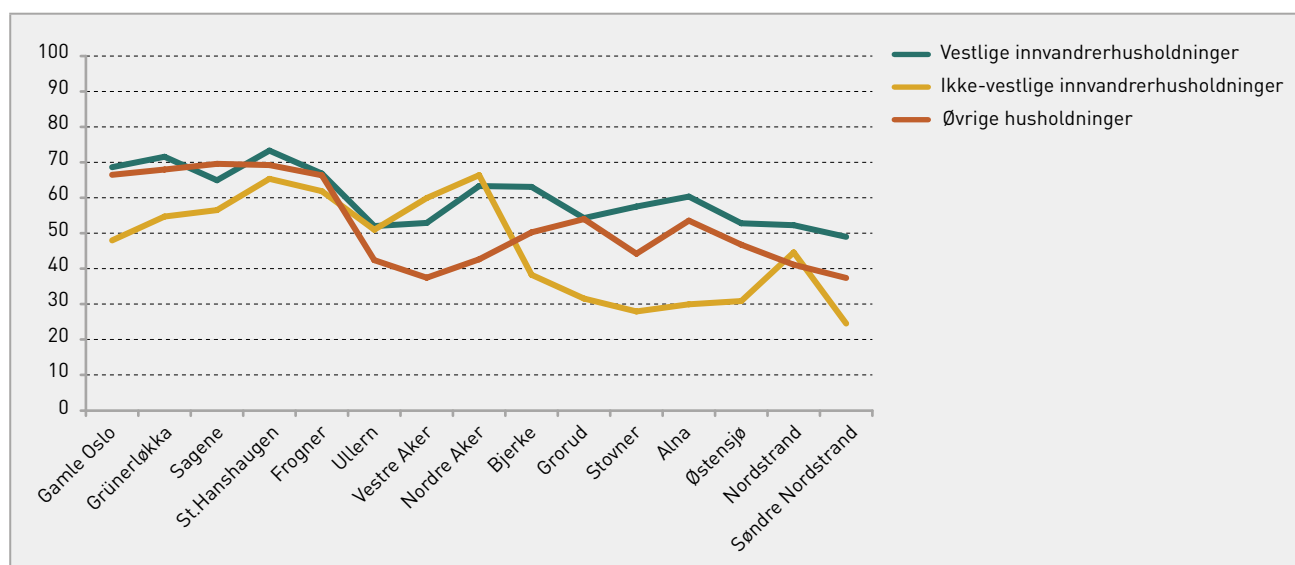
Tall for 2010 viser at oslokvinner i alderen 15–49 år med ikke-vestlige landbakgrunn har en SFT (Samlet fruktbarhetstall) på 2,1. Kvinner med vestlig landbakgrunn (utenom Norge) i samme aldersgruppe har en SFT på 1,5, mens tilsvarende gruppe med norsk landbakgrunn har en SFT på 1,8. Det fødes altså flere barn per kvinne blant de med ikke-vestlig landbakgrunn enn blant kvinner for øvrig.

Kvinner med norsk landbakgrunn føder på sin side flere barn enn kvinner med innvandrerbakgrunn fra vestlige land.

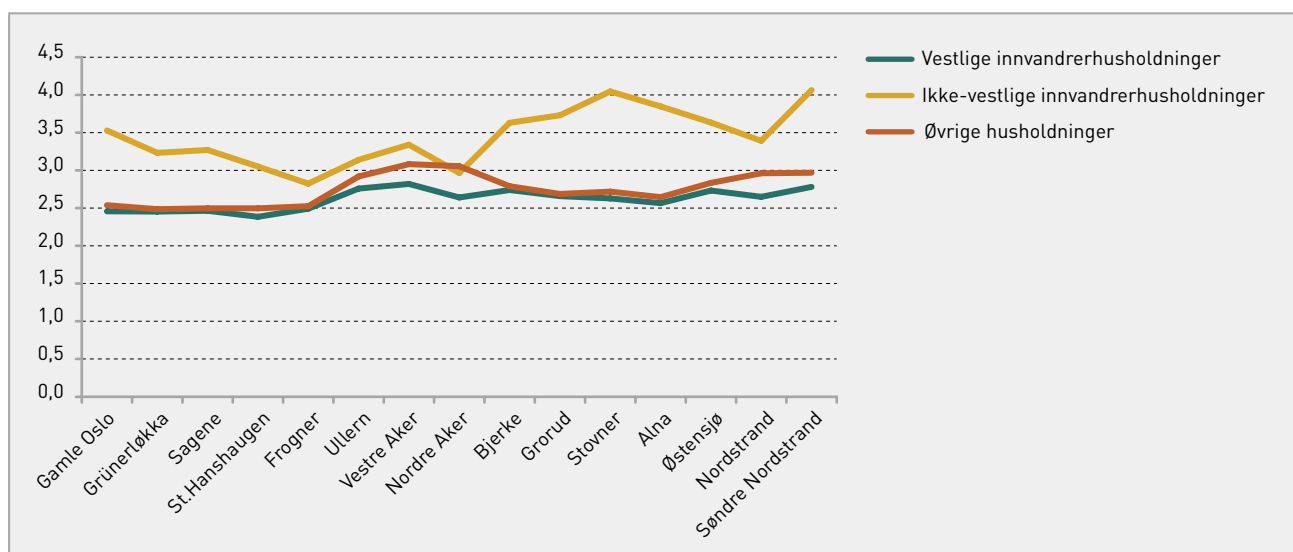
Når det gjelder flyttemønster som mulig årsak vet vi at mange av de som får barn i Oslo etter hvert velger å flytte ut av byen. Det kan tenkes at dette er ekstra utbredt blant de som enten har fått, eller planlegger å få, mange barn. Kanskje er det videre slik at ikke-vestlige barnefamilier, som har fått eller planlegger å få mange barn, som oftest blir værende i Oslo, mens vestlige barnefamilier gjerne flytter ut av Oslo i tilsvarende situasjon. Dette har vi dessverre ikke mulighet til å kartlegge skikkelig med dataene som er tilgjengelig for oss.

Figur 7: Andel husholdninger i Oslo med 3 barn eller flere blant husholdninger med barn under 18 år. Prosent. 2011.

Figur 8: Andel énpersonshusholdninger i Oslo etter personens landbakgrunn. Prosent. 2011.

Figur 9: Antall personer per husholdning i husholdninger med mer enn én person. Oslo. 2011.

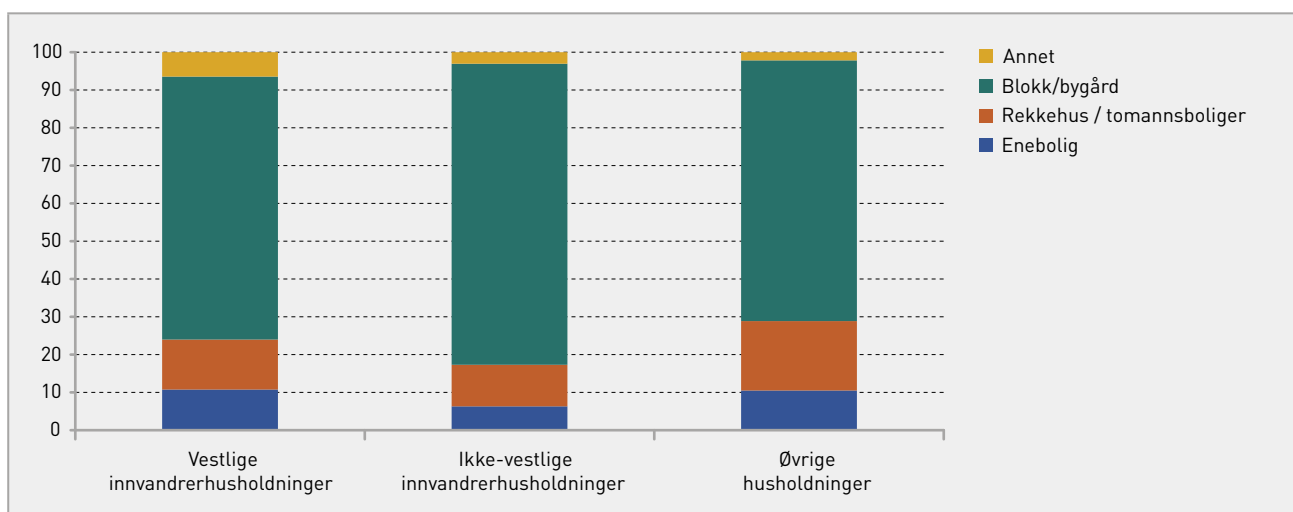
Vestlige innvandrere bor ofte alene

Vi har sett at de ikke-vestlige husholdningene skiller seg ut ved at de både har flere barn og en høyere andel barnefamilier enn hva som er vanlig. De skiller seg også fra gjennomsnittet ved å ha en lavere andel énpersonshusholdninger. Dette gjelder for byen generelt med unntak av ytre vest og Nordstrand bydel. Blant vestlige innvandrerhusholdninger finner vi den høyeste andelen enslige av de tre gruppene.

Blant byens vestlige innvandrerhusholdninger er 63,1 prosent énpersonshusholdninger. Blant ikke-vestlige husholdninger er 42,9 prosent og blant de øvrige husholdningene er 54,6 prosent i denne kategorien. Dette betyr at blant den vestlige innvandrerbefolkningen i Oslo bor 41 prosent alene, mens 18 prosent av den ikke-vestlige innvandrerbefolkningen og 29 prosent av befolkningen uten innvandrerbakgrunn gjør det samme.

Hva skjer med forskjellene i husholdningsstørrelse dersom vi utelukker aleneboende – som naturligvis trekker gjennomsnittet ned? Som figur 9 viser, er det stadig de ikke-vestlige husholdningene som har det høyeste gjennomsnittet. De vestlige innvandrerhusholdningene trekkes imidlertid betydelig nærmere de to andre gruppene, og ligger nærmest likt med de øvrige husholdningene i de fleste bydelene.

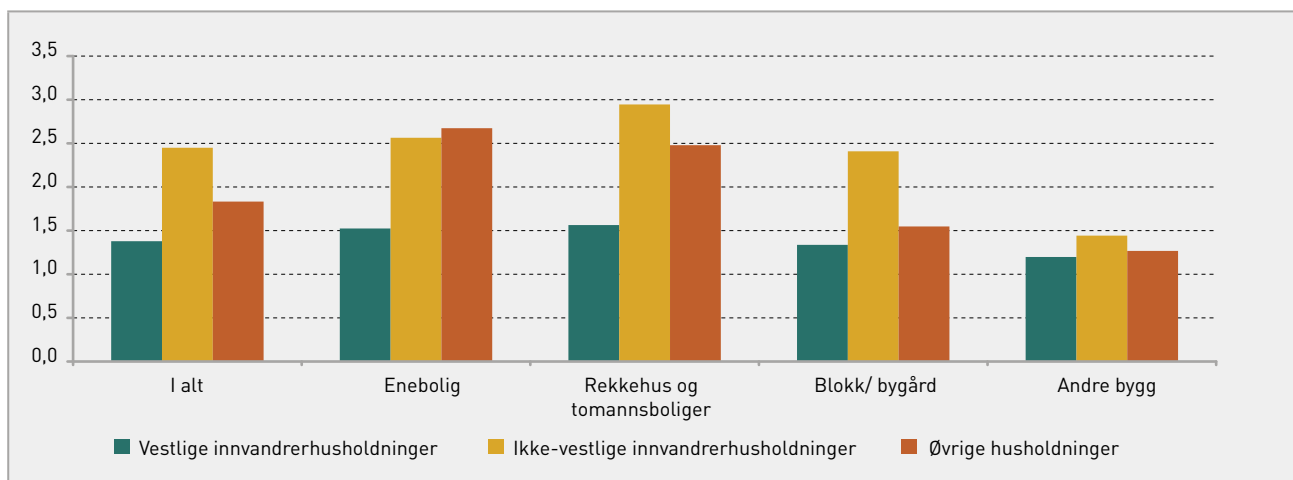
Figur 10: Andel husholdninger i Oslo etter boligtype. Prosent. 2011.

Blokkleilighet som familiehusholdning

Boliger kan variere voldsomt i størrelse, og fordelingen av boligtyper mellom de ulike befolkningsgruppene kan tenkes å påvirke den gjennomsnittlige husholdningsstørrelsen. Imidlertid er det i Oslo slik at husholdningsgruppen med høyest gjennomsnittlig størrelse (ikke-vestlige husholdninger) samtidig har den høyeste andelen som bor i blokk eller bygårder og færrest som bor i enebolig (se figur 10). Dette er bemerkelsesverdig ettersom blokkleiligheter vanligvis er betydelig mindre enn eneboliger.

Når de ikke-vestlige husholdningene har høyere gjennomsnittlig husholdningsstørrelse enn resten av husholdningene, til tross for den høye andelen som bor i blokkleiligheter, betyr det at de ulike grup-

pene benytter de enkelte boligtypene ulikt. I figur 11 kommer det blant annet fram at ikke-vestlige husholdninger i blokk- og bygårdsleiligheter har et høyere antall personer enn vestlige innvandrerhusholdninger og øvrige husholdninger i samme boligtype. Dette tyder på at den ikke-vestlige befolkningen, oftere enn de to andre gruppene, benytter denne typen boliger som familiehusholdning. Blant ikke-vestlige husholdninger bor det bare så vidt flere i hver enebolig enn i hver leilighet i blokk og bygård. Det finnes naturligvis stor variasjon innenfor gruppen som her omtales som ikke-vestlige, og sannsynligvis skiller den ikke-vestlige befolkningen i enebolig seg på ulike måter fra den ikke-vestlige befolkningen i blokk.

Figur 11: Antall personer per bolig i Oslo etter boligtype. 2011.

Oppsummering og tolkning

Husholdninger med personer av utenlandsk bakgrunn har et annerledes boligkonsum enn hva norske husholdninger har, men forskjellene går i hver sin retning avhengig av om personene i husholdningen har vestlig eller ikke-vestlig bakgrunn. Hovedtrenden er klar. I gjennomsnitt er ikke-vestlige innvandrershusholdninger størst, vestlige innvandrershusholdninger er minst, menst de øvrige husholdningene er et sted midt i mellom.

Det er til dels store geografiske variasjoner i husholdningsstørrelse. Bydelene i ytre vest (+ Nordstrand) er områder med mange barnefamilier uten innvandrerbakgrunn, mens Groruddalen og Søndre Nordstrand skiller seg ut med mange ikke-vestlige barnefamilier.

Aldersstrukturen til de tre analyserte gruppene har hver sine særtrekk som også påvirker gjennomsnittlig husholdningsstørrelse på totalnivå. Den ikke-vestlige befolkningen skiller seg ut med en stor andel barn, den vestlige befolkningen har spesielt få barn men samtidig mange unge voksne, mens den norske befolkningen har mange eldre sammenlignet med de to andre gruppene. Når det gjelder husholdningsstørrelsen er ikke-vestlige husholdninger størst. Dette gjelder uansett hvilken aldersgruppe hovedpersonen i husholdningen befinner seg i.

Resultater fra analysene tyder på at en betydelig del av forskjellene i gjennomsnittlig husholdningsstørrelse kan spores til ulik atferd i etableringsfasen. Den ikke-vestlige befolkningen får ofte mange barn og velger samtidig å bo i leiligheter i Oslo, hovedsakelig i Groruddalen. I tillegg er det slik at når boligtype tas med beregningen framstår forskjellene i husholdningsstørrelse mellom ikke-vestlige og øvrige husholdninger som enda større. Vestlige innvandrere og befolkningen uten innvandrerbakgrunn får sjelden mange barn, og om de så gjør det, er det trolig mange som velger å flytte ut av byen hvor man kan få større boliger til lavere pris. De som blir boende i Oslo med store barnefamilier ser ut til å foretrekke enebolig- eller rekkehusstrøk.

Når det gjelder befolkningen med vestlig bakgrunn kan det virke som om mange av disse har et relativt kortsiktig formål med sitt opphold i Oslo. Når vi ser bort fra alle de enslige i denne gruppen, er den gjennomsnittlige husholdningsstørrelsen svært lik de norske husholdningene. Men det ser altså ut til at langt færre i denne gruppen enn i de to andre velger å etablere familier i Oslo. Det kan tenkes at mange vestlige innvandrere velger å flytte tilbake til hjemlandet når familieforøkelse kommer på dagsorden. Samtidig er det her viktig å ta i betraktning at i tilfeller hvor en person med vestlig bakgrunn har flyttet sammen med en person med norsk landbakgrunn, havner disse i kategorien "øvrige husholdninger" i denne analysen.

Tekst: Nils Petter Strand, Utviklings- og kompetanseetaten

Kilder:

Statistisk sentralbyrå, befolkningsstatistikk

Oslo – en segregert by?

Mer enn en fjerdedel av Oslos befolkning har i dag innvandrerbakgrunn, det vil si at de enten selv har innvandret, eller er norskfødte barn av to foreldre som begge har innvandret. Innvandrerbefolkningen bosetter seg ikke likt som den øvrige befolkningen, og i flere delbydeler i ytre by øst og sør utgjør innvandrerbefolkningen et rent flertall. Samtidig finnes det områder i byen der innvandrerandelen er helt marginal. Betyr dette at vi i Oslo har et segregert bosettingsmønster?

Per 1. januar 2011 bodde i alt 35 prosent av alle personer uten innvandrerbakgrunn i indre by. Tilsvarende andel blant personer med vestlig innvandrerbakgrunn var 48 prosent. Til sammenlikning bodde 29 prosent av alle med ikke-vestlig bakgrunn i indre by.

Kun om lag 14 prosent av den ikke-vestlige delen av befolkningen bodde i de vestlige bydelene, mot hele 43 prosent av den vestlige delen av befolkningen. Om lag 39 prosent av befolkningen uten innvandrerbakgrunn bodde i de vestlige bydelene.

Slik ser vi at det på overordnet geografisk nivå er klare likhetstrekk i bosettingsmønsteret mellom

personer uten innvandrerbakgrunn og personer med vestlig innvandrerbakgrunn. Den ikke-vestlige delen av befolkningen har derimot et noe annerledes bosettingsmønster. Hele 64 prosent av disse bor i de østlige bydelene.

Også innen det enkelte byområde ser vi klare forskjeller i bosettingsmønsteret mellom den ikke-vestlige og den øvrige befolkningen. Mens eksempelvis hele 58 prosent av den ikke-vestlige befolkningen i ytre by sør (bydelene Østensjø, Nordstrand og Søndre Nordstrand) er bosatt i bydel Søndre Nordstrand, er bare hhv. 20 prosent av befolkningen uten innvandrerbakgrunn og 30 prosent av de med vestlig bakgrunn bosatt i denne bydelen.

Indre by øst

Gamle Oslo
Grünerløkka
Sagene

Indre by vest

St. Hanshaugen
Frogner

Ytre by vest

Ullern
Vestre Aker
Nordre Aker

Ytre by øst

Bjerke
Grorud
Stovner
Alna

Ytre by sør

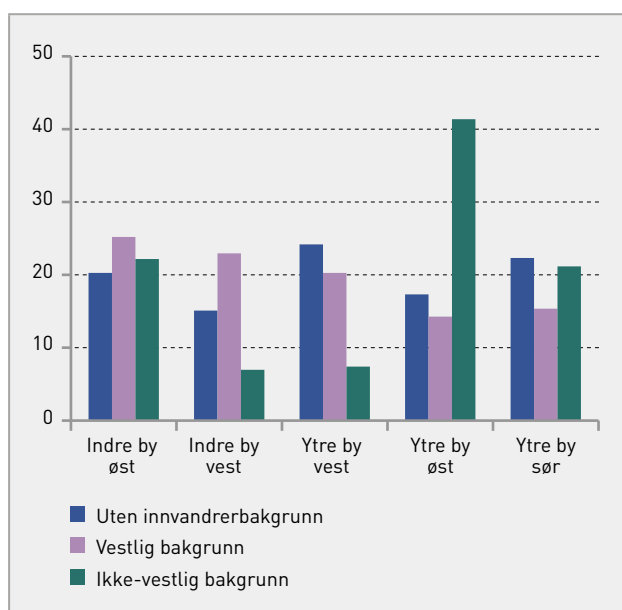
Østensjø
Nordstrand
Søndre Nordstrand

Vestlige land

Belgia, Bulgaria, Danmark, Estland, Finland, Frankrike, Gibraltar, Hellas, Irland, Island, Italia, Kypros, Latvia, Liechtenstein, Litauen, Luxembourg, Malta, Nederland, Norge, Polen, Portugal, Romania, Slovakia, Slovenia, Spania, Storbritannia, Sveits, Sverige, Tsjekkia, Tyskland, Ungarn og Østerrike, samt Andorra, Færøyene, Grønland, Monaco, San Marino og Vatikanstaten.

Ikke-vestlige land

Asia med Tyrkia, Afrika, Sør- og Mellom-Amerika, Oseania utenom Australia og New Zealand, og europeiske land utenfor EU/EØS. I Europeiske land utenom EU/EØS inngår: Albania, Bosnia-Hercegovina, Hviterussland, Kosovo, Kroatia, Makedonia, Moldova, Montenegro, Russland, Serbia og Ukraina.

Figur 1: Personer etter bakgrunn bosatt i Oslos byområder per 1. januar 2011. Prosent

D-indeksen

For å få et presist inntrykk av graden av segregasjon i bosettingsmønsteret er det nødvendig å undersøke bosettingsmønsteret på lavere geografisk nivå. Oslos bydeler er av en slik størrelse at segregasjon kan tilsløres. Et eksempel på dette finner vi i Bydel Bjerke, der andelen av personer med ikke-vestlig bakgrunn varierer fra om lag 11 prosent i delbydelen Årvoll, til 54 prosent i delbydelen Veitvet.

Det finnes flere kvantitative mål for segregasjon. Et velkjent og mye benyttet mål er den såkalte dissimilaritetsindeksen (D-indeksen), som gir et kvantitativt uttrykk for ulikehetene i bosettingsmønsteret mellom to grupper. Indeksen målt i prosent varierer mellom 0 og 100, og poengverdien uttrykker hvor stor andel av befolkningen i den ene gruppen som må flytte for at den skal fordele seg på samme måte som den andre gruppen. Det er vanlig å betrakte verdier mellom 0 og 30 som lave, verdier mellom 30 og 60 som moderate og verdier over 60 som høye.

Statistisk sentralbyrå (SSB) har ved flere anledninger belyst segregasjonen i Oslo. D-indeksen for personer med ikke-vestlig bakgrunn (sammenliknet med bosettingsmønsteret til personer uten innvandrerbakgrunn) ble per 1. januar 2010 beregnet til 38,3 poeng med utgangspunkt i delbydeler som underområder, dette fremgår av publikasjonen Oslo-trender 2011. Samtidig viser SSB-beregninger med utgangspunkt i grunnkretser som underområder at segregasjonen har holdt seg nokså stabil gjennom 2000-tallet.

Dersom vi tar utgangspunkt i Oslos befolkning per 1. januar 2011 og tar for oss segregasjonen på delbydelsnivå finner vi en D-indeks på 38,2 poeng dersom vi sammenlikner bosettingsmønsteret til personer med ikke-vestlig bakgrunn med bosettingsmønsteret til personer uten innvandrerbakgrunn. Sammenlikner vi bosettingsmønsteret mellom personer med henholdsvis vestlig bakgrunn og personer uten innvandrerbakgrunn finner vi en D-indeks på 17,3 poeng. Endelig finner vi en D-indeks på 39,1 poeng dersom vi sammenlikner bosettingsmønsteret til personer med henholdsvis ikke-vestlig og vestlig innvandrerbakgrunn.

Med andre ord synes segregasjonen mellom personer uten innvandrerbakgrunn og personer

Grunnkrets

Grunnkretsene er det mest sentrale nivået i Standard soneinndeling. Oslo er delt inn i totalt 552 grunnkretser.

Delbydel

Oslo har i alt 92 delbydeler, i tillegg til Sentrum og Marka. Disse er aggregater av grunnkretsene. Gjennomsnittlig folkemengde per 1. januar 2011 var 6 452.

Tabell 1: D-indeks for ulike grupper i befolkningen i Oslo per 1. januar 2011. Poeng

Grupper	Nivå	
	Delbydel	Grunnkrets
Vestlig innvandrerbakgrunn vs. uten innvandrerbakgrunn	17,3	21,4
Ikke-vestlig innvandrerbakgrunn vs. uten innvandrerbakgrunn	38,2	44,4
Ikke-vestlig innvandrerbakgrunn vs. vestlig innvandrerbakgrunn	39,1	44,3

med vestlig bakgrunn lav, mens segregasjonen mellom de ikke-vestlige og den øvrige delen av befolkningen kan betraktes som moderat.

Dersom vi istedenfor å ta utgangspunkt i delbydeler benytter grunnkrets som underområde, øker segregasjonen. For personer med ikke-vestlig bakgrunn versus personer uten innvandrerbakgrunn er segregasjonen nå på 44,4 poeng. For personer med vestlig innvandrerbakgrunn versus personer uten innvandrerbakgrunn viser indeksen nå en score på 21,4 poeng mens den for personer med ikke-vestlige versus vestlig bakgrunn viser en score på 44,4 poeng. Slik ser vi at segregasjonen øker når vi tar utgangspunkt til mer finmaskede underområder.

Dersom vi sammenlikner bosettingsmønsteret til personer uten innvandrerbakgrunn med bosettingsmønsteret til personer med bakgrunn fra noen av enkeltlandene med flest innbyggere (med delbydel som underområde), finner vi de høyeste D-indeksverdiene for personer med bakgrunn fra Sri Lanka, med 65,0 poeng. deretter følger personer med pakistansk bakgrunn, med 56,6 poeng. Personer med Somalisk bakgrunn utgjør etter pakistanerne den nest største innvandrergruppen i Oslo, med sine

11 986 personer. Blant disse finner vi en D-indeks på 44,6 poeng.

Sammenlikner vi bosettingsmønsteret til personer med somalisk bakgrunn med bosettingsmønsteret til personer med pakistansk bakgrunn finner vi en D-indeks på 40,8 poeng. Somaliernes bosettingsmønster skiller seg med andre ord omtrent like mye fra pakistanernes bosettingsmønster som fra bosettingsmønsteret til personer uten innvandrerbakgrunn.

D-Indeksens svakheter

D-indeksen har flere svakheter. Den tar ikke hensyn til størrelsen på den totale populasjonen i det enkelte underområdet, ei heller til underområdets areal. Dette innebærer at den kan gi et feilaktig bilde av segregasjonen. Indeksen påvirkes dessuten av antall underområder ved at ulikheter i bosettingsmønsteret på lavere geografisk nivå enn underområdet kan tilsløres.

Vi ser altså at graden av segregasjon er svært følsom for hvorvidt vi benytter delbydel eller grunnkrets som underområde. Dette innebærer i neste omgang

at det er problematisk å sammenlikne segregasjon mellom ulike byer, da resultatenes sammenliknbarhet i stor grad vil være betinget av at byene har omtrent like store, og like mange, undergrupper.

Det er også viktig å huske på at å snakke om D-indeksverdier for heterogene grupper, som ikke-vestlige innvandrere, gjør at man mister mye informasjon. Innad i denne gruppen vil ulikhetene i bosettingsmønsteret i mange tilfeller variere like mye som mellom personer med ikke-vestlig bakgrunn og personer uten innvandrerbakgrunn.

I-indeksen

Et annet velkjent, men noe mindre benyttet mål for segregasjon er den såkalte isolasjonsindeksen (I-indeksen). Denne uttrykker sannsynligheten for at en person fra en gitt befolkningsgruppe skal møte en annen person fra egen befolkningsgruppe i sitt underområde. Denne indeksen tar altså hensyn til undergruppens størrelse, og dens relative størrelse i forhold til total folkemengde.

I mange tilfeller vil det være slik at små befolkningsgrupper gjerne oppnår høye D-indekser, nettopp fordi de er små. Dette er ikke tilfellet for I-indeksen, der små grupper gjerne vil oppnå lav score på I-indeksen.

I likhet med D-indeksen varierer I-indeksen mellom 0 og 1, eller den kan uttrykkes i prosent, mellom 0 og 100. Beregnet med delbydeler som underområder viste I-indeksen per 1. januar 2011 for personer med ikke-vestlig bakgrunn i Oslo en score på 32,0 poeng. Til sammenlikning viste indeksen 9,4 poeng for personer med vestlig innvandrerbakgrunn.

Når vi splitter opp disse heterogene befolkningsgruppene i enkeltland, synker nødvendigvis også verdiene på indeksen. Enkeltlandene med høyest score på I-indeksen var Pakistan (9,8), Sri Lanka (4,8), Somalia (4,0), Sverige (3,5), Tyrkia (2,8), Irak (2,4) og Polen (2,1). Ingen andre enkeltland hadde verdier over 2 poeng.

Dersom vi ser på I-indeksen med utgangspunkt i grunnkretser stiger verdien for personer med ikke-vestlig bakgrunn til 35,6 poeng og for personer med vestlig bakgrunn til 10,7 poeng. Det ser altså ikke ut til at mer finmaskede underområder har noen markant effekt på indeksens verdi.

Kulturell eller økonomisk segregasjon?

Til tross for indeksenes svakheter er det liten tvil om at de gir et visst bilde av segregasjonen, og at det faktisk foreligger en viss segregasjon. Indeksene i seg selv sier imidlertid ingenting om årsaken til segregasjonen. Det at det ser ut til å være en sammenheng mellom landbakgrunn og bosetting betyr ikke nødvendigvis at det er landbakgrunnen i seg selv som er den bakenforliggende faktoren som styrer bosettingen.

Dersom vi deler de ulike gruppene inn i ulike inntektsgrupper og belyser bosettingsmønsteret også etter inntekt ser vi at inntekt er en faktor som har en viss betydning for segregasjonen. I det følgende har vi delt befolkningen inn etter inntektsgruppene 0–249 999 kr (lav), 250 000–499 999 kr (middels) og 500 000 kr og høyere (høy).

I tabell 2 har vi undersøkt segregasjonen mellom personer med lav og høy inntekt. I utgangspunktet

Tabell 2: D-indeks for ulike befolknings- og inntektsgrupper i befolkningen i Oslo per 1. januar 2011. Poeng

Grupper	D-indeks
Ikke-vestlig lav inntekt – Uten innvandrerbakgrunn lav inntekt	34,9
Ikke-vestlig lav inntekt – Uten innvandrerbakgrunn høy inntekt	46,3
Ikke-vestlig høy inntekt – Uten innvandrerbakgrunn lav inntekt	30,8
Ikke-vestlig høy inntekt – Uten innvandrerbakgrunn høy inntekt	39
Vestlig lav inntekt – Uten innvandrerbakgrunn lav inntekt	14,6
Vestlig lav inntekt – Uten innvandrerbakgrunn høy inntekt	21,6
Vestlig høy inntekt – Uten innvandrerbakgrunn lav inntekt	13,8
Vestlig høy inntekt – Uten innvandrerbakgrunn høy inntekt	13,8
Ikke-vestlig lav inntekt – Vestlig lav inntekt	36,1
Ikke-vestlig lav inntekt – Vestlig høy inntekt	49,7
Ikke-vestlig høy inntekt – Vestlig lav inntekt	33,4
Ikke-vestlig høy inntekt – Vestlig høy inntekt	43,8
Ikke-vestlig lav inntekt – ikke-vestlig høy inntekt	16,6
Vestlig lav inntekt – Vestlig høy inntekt	21,6
Uten innvandrerbakgrunn lav inntekt – Uten innvandrerbakgrunn høy inntekt	17,9

viste D-indeksen en verdi på 38,2 poeng når vi så på forskjellene mellom personer med ikke-vestlig bakgrunn og personer uten innvandrerbakgrunn. Indeksen stiger til 46,3 poeng når vi sammenlikner bosettingsmønsteret til personer med ikke-vestlig bakgrunn med lav inntekt med bosettingsmønsteret til personer uten innvandrerbakgrunn med høy inntekt. Samtidig synker den til 30,8 poeng når vi ser på forholdet mellom ikke-vestlige med høy inntekt og personer uten innvandrerbakgrunn med lav inntekt. På denne måten kan det se ut til at noe av segregasjonen er inntektsbasert.

Når det gjelder forholdet mellom personer med vestlig innvandrerbakgrunn og personer uten innvandrerbakgrunn er segregasjonen i utgangspunktet lav. Ved å trekke inn inntektsdimensjonen ser vi en viss endring i segregasjonen, men verdiene forblir uansett lave.

Endelig ser vi av tabell 2 at inntektsdimensjonen også spiller en viss rolle i forhold til segregasjonen mellom personer med vestlig bakgrunn og personer uten innvandrerbakgrunn. Uavhengig av inntekt viste D-indeksen en score på 39,1 poeng, mens når vi trekker inn inntekt varierer den fra 33,4 poeng til 49,7 poeng.

Høy eller lav segregasjon?

Innledningsvis stilte vi spørsmålet om hvorvidt det er grunnlag for å hevde at Oslo har et segregert bosettingsmønster. Dette spørsmålet finnes det ikke et enkelt ja- eller nei-svar på. At det finnes klare forskjeller i bosettingsmønsteret mellom ulike grupper i befolkningen er det liten tvil om. Samtidig er indeksverdiene såpass moderate at man vanskelig kan hevde at man står overfor høy segregasjon.

Videre ser vi klare tegn på at segregasjonen har en klar sosioøkonomisk komponent. Dette er det viktig å ta i betraktning når man skal tolke bakgrunnen for segregasjonen.

Tekst: Pål Holmen, Utviklings- og kompetanseetaten

Kilder:
Statistisk sentralbyrå, befolkningsstatistikk
Oslo kommune, Oslotrender 2011

Mer informasjon finner du på

e-post:
oslostatistikken@uke.oslo.kommune.no
internett:
www.uke.oslo.kommune.no/oslostatistikken/

Returadresse

Oslo kommune,
Utviklings- og kompetansetaten
Postboks 6538 Etterstad
0606 OSLO